Federal Ministry
for the Environment, Climate Action,
Nature Conservation and Nuclear Safety

IKI INTERNATIONAL CLIMATE INITIATIVE

giz

yada

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE ADİL BİR GEÇİŞ İHTİMALİ: KİME, NEYİ, NASIL ANLATMALI?

SİVİL TOPLUM İÇİN ADİL GEÇİŞ İLETİŞİMİ REHBERİ

KÜNYE

Kamu Kurumları için Adil Geçiş İletişimi Rehberi

EYLÜL 2026

Bu rehberin yayın hakları Yaşama Dair Vakıf'a (YADA Vakfı) aittir. Raporun tamamı veya bir bölümü hiçbir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz, yeniden elde edilmek üzere saklanamaz.

HAZIRLAYAN

YAŞAMA DAİR VAKIF (YADA VAKFI) Caferağa Mah. Albay Faik Sözdener Cad. İffet Gülhan İş Merkezi No:9 K:5 D:11 Kadıköy İstanbul www.yada.org.tr

Bu yayının kapağında ve bölüm ara kapaklarında yer alan bazı görsel unsurlar ile 4. sayfadaki "Adil Geçişin Üç Temel Taşı: Adalet Kavramları" infografiğinin görsel içeriği, yapay zekâ araçlarının desteğiyle hazırlanmış ve yayın ekibi tarafından düzenlenmiştir.

ARAŞTIRMA KÜNYESİ KATKIDA BULUNANLAR (A-Z)

Baran Yalçınkaya
Ceylan Özünel
Hülya Çeşmeci
Reha Ruhavioğlu
Rona Şenol
Rümeysa Çamdereli
Sare Öztürk

YAYIN KÜNYESİ KATKIDA BULUNANLAR (A-Z)

Ceylan Özünel
Ersin Tek
Hülya Çeşmeci
Rümeysa Çamdereli

Bu yayın, GIZ (The Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit) tarafından desteklenen YADA Vakfı'nın Türkiye'de iklim krizi, dönüşüm ve adil geçiş süreçlerine yönelik iletişimi güçlendirmeyi amaçlayan "Türkiye'de Adil Geçiş İçin İletişim Yol Haritası" projesi kapsamında hazırlanmıştır. Alman Federal Çevre, İklim Eylemi, Doğa Koruma ve Nükleer Güvenlik Bakanlığı (BMUKN) tarafından görevlendirilen ve Uluslararası İklim Girişimi (IKI) tarafından finanse edilen, GIZ'in İklim Diplomasisi Eylem Programı kapsamında uygulanan Alman-Türk İklim İş Birliği: İklim Eylemi için Sivil Toplumun Güçlendirilmesi Projesi, Almanya ve Türkiye'de iklim eylemi için değişim aktörlerini harekete geçirerek, hem ulusal hem de ikili düzeyde sivil toplum ağlarını güçlendirmek suretiyle iklim değişikliğinin azaltımı ve uyum çabalarını ile politika üzerindeki etkiyi desteklemeyi amaçlamaktadır.

Bu yayın, Uluslararası İklim Finansmanı Girişimi (IKI) kapsamında yürütülen bir projenin parçasıdır. Bu girişim, Almanya Federal Çevre, İklim Eylemi, Doğa Koruma ve Nükleer Güvenlik Bakanlığı (BMUKN) tarafından desteklenmektedir. Bu yayında ifade edilen görüşler, Almanya Federal Çevre, İklim Eylemi, Doğa Koruma ve Nükleer Güvenlik Bakanlığı'nın (BMUKN) görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....1
Projeye Dair Kısa Bilgi.....2
Rehber Yol Haritası.....3

KAVRAMSAL ARKA PLAN.....4
"Adil Geçiş" Tam Olarak Nedir?.....4
"Adil Geçiş"e Yönelik Yaklaşımlar Skalası.....5
İklim Adaleti Nedir?.....6

TÜRKİYE'DE İKLİM POLİTİKALARI VE ADİL GEÇİŞ.....7
Kömürden Çıkış Politikası Olmadan Gerçekleşen Dönüşüm.....7
Adil Geçişin Politika ve Yasal Çerçevede Gelişimi.....8
Gelişen Adil Geçiş Politikalarında Kömür Bölgelerinin Yeri.....8

ÖRNEK VAKA ANALİZİ: ALMANYA.....10

TÜRKİYE'DE ADİL GEÇİŞ ALGISINA DAİR GÜNCEL DURUM...14
Adil Geçişten Ne Anlıyoruz?.....14
Adil Geçiş Sosyal Medyada Nasıl Konuşuluyor?.....14
Adil Geçiş Kavramı Sahiplenilmiyor! Ne yapmalı?.....19
Adil Geçiş Kimin Meselesi?.....19
Bölgesel Analiz: Tavşanlı, Soma ve İskenderun'da Adil Geçiş Algısı Nasıl?.....20
Kömür Bölgeleri (Soma ve Tavşanlı) Saha Bulguları.....20
Demir-Çelik Bölgesi (İskenderun) Saha Bulguları.....20
Meydan Buluşmalarında Öne Çıkan Ortak Meseleler.....23

FARKLI AKTÖRLER İÇİN İLETİŞİM ÖNERİLERİ.....26
Sivil Toplum Aktörleri.....26
Çevre ve iklim alanında çalışan sivil toplum aktörleri.....26
Çevre ve iklim alanında çalışmayan sivil toplum aktörleri.....31

SONUÇ: GELECEĞİ BUGÜNDEN VE BİRLİKTE İNŞA ETMEK..39

KAYNAKÇA.....40

GİRİŞ

Bu rehber çalışması iklim değişikliği ve **“Adil Geçiş”** konularında çalışma yapan, yapmayı planlayan ya da bu konuyu gündemine almak konusunda adım atmış kişi ve kurumların güncel ya da gelecek dönem çalışmalarının iletişim ve savunuculuk faaliyetlerini kolaylaştırmak için kaleme alındı.

YADA Vakfı olarak, önceki senelerde iklim değişikliği ve ekoloji alanında faaliyet yürüten farklı kuruluşların çalışmalarına destek olma, sahada farklı bağlamlarda konuya dair bilgi üretme şansına sahip olmuştuk. Buradan edindiğimiz bilgiler ışığında; Alman Federal Çevre, İklim Eylemi, Doğa Koruma ve Nükleer Güvenlik Bakanlığı (BMUKN) tarafından görevlendirilen, Uluslararası İklim Girişimi (IKI) tarafından finanse edilen ve GIZ’in (The Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit) İklim Diplomasisi Eylem Programı kapsamında yürütülen “Alman-Türk İklim İş Birliği: İklim Eylemi için Sivil Toplumun Güçlendirilmesi Projesi” desteğiyle **“Türkiye’de Adil Geçiş için İletişim Yol Haritası”** çalışmamızı hayata geçirdik. Proje kapsamında gerçekleştirdiğimiz **“Adil Geçiş Algı Araştırması”** ile konuya ilişkin ulusal ve yerel algıyı kapsamlı bir şekilde ölçebildik. Bununla birlikte, tüm görüşmeleri konunun iletişimine yönelik önerileri ve uyarıları doğrultusunda değerlendirdik. Aynı zamanda proje kapsamındaki diğer faaliyetler yoluyla Türkiye’nin farklı yerlerinde faaliyet gösteren, farklı tematik alanlarda çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarının da konuya dair geri dönüşlerini derleme şansına eriştik. Elinizdeki rehber, bu çalışmanın kısa, erişilebilir ve uygulanabilir olma hedefi taşıyan bir çıktısı.

Bu rehber, Türkiye'de adil geçiş ve kömürden çıkış iletişimine yönelik ortak bir yol haritası sunmayı amaçlıyor. Araştırma bulguları, saha deneyimleri, söylem analizi, Almanya çalışma ziyareti ve paydaş buluşmalarından elde edilen içgörüler doğrultusunda geliştirilen bu strateji; farklı hedef grupları için iletişim çerçeveleri, anlatı önerileri ve savunuculuk mesajları sunuyor. Rehberin temel amacı, adil geçişi yalnızca iklim politikalarının teknik bir başlığı olmaktan çıkarıp; iklim, çevre, kadın ve gençlik örgütlerinden sendikalara kadar farklı aktörlerin kendi bağlamlarında kullanabilecekleri ortak ve kapsayıcı bir iletişim dili geliştirmeye katkı sağlamak. Bu kapsamda rehber; farklı paydaşlar için hedefe uygun mesaj setleri ve anlatı çerçeveleri öneriyor.

Bizler için oldukça öğretici olan bu süreç sonucunda, birlikte öğrenmenin, tartışmanın ve ortak üretmenin bir ürünü olarak hazırladığımız bu rehberin, adil geçiş alanında çalışan ve çalıştıkları meselelerin adil geçişle bağı olduğunu düşünen kişi ve kurumlar için de faydalı bir kaynak olmasını umuyoruz. Bu rehberin ortaya çıkmasına katkı sunan tüm paydaşlara içtenlikle teşekkür ederiz. Araştırma sürecinde deneyimlerini ve görüşlerini bizimle paylaşan katılımcılara, Meydan buluşmaları ve atölyelerde fikir ve önerileriyle rehberi zenginleştiren tüm paydaşlara ve proje boyunca bilgi, deneyim ve iş birliğiyle sürece katkı sağlayan Climate Alliance ekibine teşekkür ederiz. Bununla birlikte, rehberin farklı aktörler için iletişim önerileri bölümünde iklim/çevre, toplumsal cinsiyet eşitliliği ile gençlik ve adil geçiş içeriklerine değerlendirmeleriyle katkıda bulunan Kazdağları Koruma Derneği, Deniz Yıldızı Kadın Derneği ve Gençlik Örgütleri Forumu’na (GoFor) ayrıca teşekkür ederiz.

Projeye Dair Kısa Bilgi

“Türkiye’de Adil Geçiş için İletişim Yol Haritası” projesiyle, iklim kriziyle birlikte hızlanan ekonomik, toplumsal ve teknolojik dönüşüm süreçlerinin Türkiye'de nasıl algılandığını anlamayı; adil geçiş yaklaşımının farklı toplumsal aktörler tarafından nasıl değerlendirildiğini ortaya koymayı ve bu alanda daha kapsayıcı bir iletişim yaklaşımının geliştirilmesine katkı sunmayı amaçladık. Bu doğrultuda adil geçiş söyleminin sosyal medyada nasıl kurulduğunu ve farklı aktörler tarafından nasıl üretildiğini inceleyen kapsamlı bir söylem analizi gerçekleştirdik. Bu araştırmada sosyal medya söylem analizi için X (eski adıyla Twitter) platformunu kullandık. Meta'nın veri erişim politikaları, kapalı gruplar ve yalnızca arkadaşlarla paylaşılan içeriklerin araştırmacılar tarafından sistematik biçimde analiz edilmesini önemli ölçüde sınırlandırdığı için karşılaştırılabilir ve nicel söylem analizine uygun veri sağlayan X platformu araştırmanın temel veri kaynağı olarak tercih edildi.

Bunun yanı sıra, ulusal düzeyde sivil toplum kuruluşları, sendikalar, akademisyenler ve siyasi aktörlerle derinlemesine görüşmeler yaptık; Soma, Tavşanlı ve İskenderun'da yürüttüğümüz saha çalışmalarıyla kömür bölgeleri ve sanayi kentlerindeki yerel deneyimleri araştırdık.

Araştırmanın tamamlanmasının ardından, elde ettiğimiz bulguları farklı toplumsal kesimlerle birlikte değerlendirmek, geliştirmek ve ortaklaştırmak amacıyla İstanbul, İzmir ve Diyarbakır'da üç ayrı **Meydan** buluşması gerçekleştirdik. Bu buluşmaları yalnızca araştırma sonuçlarının paylaşıldığı toplantılar olarak değil, farklı şehirlerden ve farklı çalışma alanlarından gelen katılımcıların araştırma bulgularını kendi deneyimleri ışığında tartışabileceği, adil geçişe ilişkin ihtiyaçları, kaygıları ve önerileri birlikte değerlendirilebildiği katılımcı diyalog alanları olarak tasarladık.

“Türkiye’de Adil Geçiş için İletişim Yol Haritası” projesiyle, Türkiye'de adil geçişe ilişkin kamuoyu algısını ve anlatısını şekillendirecek etkili iletişim stratejileri geliştirmeyi; böylece iklim eylemi için enerji dönüşümü ve toplumsal dönüşüm sürecinde paydaş katılımını, kamuoyu desteğini ve politika yapım süreçlerinin toplumsal taleplere duyarlılığını artırmayı amaçladık. Bu doğrultuda, araştırma bulguları ve Meydan buluşmalarında paydaşlarla yürüttüğümüz tartışmaların işaret ettiği meseleleri dikkate alarak **Türkiye'ye özgü bir iletişim stratejisi ve yol haritası** geliştirdik.

Rehber Yol Haritası

Rehberin tasarlanması aşamasında şunlara dikkat ettik:

Rehber,

- Konuyu hiç bilmeyen kişilere bir zemin oluştursun,
- Konuda çalışma yapan kişiler, yaptığımız araştırmanın sonuçlarını inceleyebilecekleri ve çalışmalarına entegre edebilecekleri bir içeriğe sahip olsun,
- Konuya ilgili sivil toplumun tüm çeşitliliğini gözetecek şekilde onlara özgü önerileri içersin.

Buradan hareketle rehber iki temel kısımdan oluşuyor:

- Ortak meseleler, iletişim ve savunuculuk çalışmalarında kişi ve kurumların dikkat etmesi gerekenler
- Farklı aktörler için iletişim önerileri

Ortak meseleler kısmında:

- **Kavramsal arka plan:** Adil geçiş ve iklim değişikliği/adaleti kavramları nasıl tanımlanıyor, kavramlara yönelik farklı yaklaşımlar neler? Hangi kavramsal yaklaşım konunun iletişimi için daha etkin olabilir?
- **Zorluklar, engeller, ihtiyaçlar:** Konunun çalışılmasıyla ilgili zorluklar ve/veya ilk adımı nasıl atarız? İklim değişikliği ve özelde adil geçiş konularında çalışma yapmanın önündeki engeller neler? Bu engelleri aşmak için nelere ihtiyaç var? İletişim konusu bu ihtiyaçlar içerisinde nerede konumlanıyor?
- **İletişimde dikkat edilmesi gerekenler 101:** İklim değişikliği, iklim adaleti ve adil geçiş konularında iletişimin olmazsa olmazları neler? Kime nasıl hitap etmek iletişimi daha etkin hale getirir?
- **Örnek vaka analizi:** Almanya

Farklı aktörler için iletişim önerileri kısmında ise:

- Çevre ve iklim alanında çalışan sivil toplum aktörlerine,
- Çevre ve iklim alanında çalışmayan sivil toplum aktörlerine (toplumsal cinsiyet eşitliği, gençlik ve işçi hakları tematik önceliklendirmesiyle) özelleşmiş şekilde öneriler derledik.

Rehberi elinize aldıktan sonra bu yönlendirmelere uygun şekilde tüm rehberi okumaya vaktiniz yoksa bile sizi en çok ilgilendiren kısma odaklanarak rehberden faydalanabilirsiniz.

KAVRAMSAL ARKA PLAN

“Adil Geçiş” Tam Olarak Nedir?

Adil geçiş fikrinin temelleri, 1970'lerde ABD'li sendika lideri Tony Mazzocchi'nin çevre politikalarının maliyetinin işçilere yüklenmemesi gerektiği yönündeki savunusuna dayanıyor. "Just Transition" yani adil geçiş terimi ise 1990'larda bu yaklaşımı tanımlamak için kullanılmaya başlanıyor ve daha sonra uluslararası iklim politikalarının temel kavramlarından biri hâline geliyor.

Kavramın gelişimiyle birlikte; kaynakların adil dağıtımı (distributive justice), karar alma süreçlerinin kapsayıcı olması (procedural justice) ve dönüşüm sürecinin geçmiş eşitsizlikleri gidermeyi hedeflemesi (restorative justice), adil geçişin üç temel adalet boyutu olarak öne çıkıyor (Wang ve Lo, 2021).

Yani adil geçişi anlamak için bu üç kavram kilit önem taşıyor:

Kaynakların Dağıtımı: Düşük karbonlu ekonomiye geçiş sürecinde ortaya çıkan çevresel, sosyal ve ekonomik riskler ile (örneğin iş kayıpları, artan elektrik fiyatları) yeşil iş fırsatları ve teknolojik faydaların toplumun farklı kesimleri arasında hakkaniyetli bir şekilde paylaştırılmasını ifade eder.

Usulün Kapsayıcı Olması: Enerji ve iklim politikalarına yönelik karar alma süreçlerinin demokratik, şeffaf ve katılımcı bir yapıda yürütülerek, dönüşümden doğrudan etkilenen yerel toplulukların, işçilerin ve özellikle savunmasız grupların seslerinin bu süreçlere dahil edilmesini savunur.

Sürecin Onarıcı Özellik Göstermesi: Dönüşüm adımları atılırken geleneksel enerji sanayisinin tasfiyesiyle mağdur olan bölgelere, işini kaybeden çalışanlara ve geçmişten beri fosil yakıt kirliliğine maruz kalmış dezavantajlı topluluklara yönelik telafi edici, destekleyici ve onarıcı politikaların (tazminat, hedefli yardımlar veya yeniden yapılandırma gibi) hayata geçirilmesini odağına alır.

Özünde adil geçiş, net sıfır ekonomiye geçişte ortaya çıkacak risk ve fırsatların birlikte yönetilerek kimsenin geride bırakılmamasıdır (Bir Buçuk Derece, t.y.)

“Adil Geçiş”e Yönelik Yaklaşımlar Skalası

Kavram, her aşamada farklı öznelerce farklı yorumlanmaya müsait olduğu için Wuppertal Enstitüsü (2022) tarafından mevcut sistemi koruma ve dönüştürme ekseninde dört başlıkta sınıflandırılmış:

- **Statüko yaklaşımı**, sisteme eleştiri getirmeden geçişi yalnızca işçilerin tazminat ve mesleki eğitim programlarıyla sınırlar.
- **Yönetsel Reform**, sürece standartlar ile hükümet, sendika ve işveren arasındaki müzakereye dayalı sosyal diyaloğu ekler.
- **Yapısal Reform**, faydaların dağıtımını ve karar alma süreçlerine katılımı güvence altına almayı odaklar.
- **Dönüştürücü Yaklaşım** ise en radikal perspektif olarak, iklim krizinin çözümü için mevcut ekonomik ve politik sistemin tamamen elden geçirilmesini savunur.

Uygulamada adil geçiş politikalarının önemli bir bölümü yönetsel ve yapısal reform yaklaşımları arasında konumlanıyor. Bu yaklaşımlar; sosyal diyalog, kurumsal koordinasyon, istihdam politikaları ve karar alma süreçlerine katılım gibi başlıklara odaklanırken, dönüştürücü yaklaşımın öngördüğü ekonomik ve toplumsal sistem tartışmaları görece daha sınırlı bir yer buluyor (Wuppertal Enstitüsü, 2022). Bu durum, adil geçişin yalnızca teknik veya yönetsel bir dönüşüm olarak değil, aynı zamanda farklı toplumsal kesimler arasında dönüşümün maliyet ve faydalarının nasıl paylaşılacağını sorgulayan bir adalet meselesi olarak ele alınmasını gerektiriyor.

Dolayısıyla adil geçiş, yalnızca teknik veya yönetsel bir dönüşüm meselesi değil; aynı zamanda bir adalet, daha özelde ise bir iklim adaleti meselesidir.

İklim Adaleti Nedir?

İklim adaleti; küresel iklim krizinin getirdiği risk, maliyet ve sorumlulukların uluslararası sistemdeki tarihsel eşitsizlikler ve yapısal güç dinamikleri gözetilerek hakkaniyetli bir şekilde ele alınmasını savunan etik, politik ve hak temelli bir çerçeve (Okereke, 2010).

İklim krizinden herkes eşit şekilde etkilenmiyor. Hem dünyanın farklı bölgeleri hem de farklı toplumsal gruplar iklim krizinin sonuçlarını farklı şekilde deneyimliyor. Adaletsizlik hem uluslararası hem de ulusal boyutta karşımıza çıkıyor. İklim krizinin oluşmasında payı olan "gelişmiş" ülkeler, iklim krizinin sonuçlarından "az gelişmiş" ülkelere nazaran belirgin bir şekilde az etkileniyor. Benzer şekilde karbon ayak izi diğerlerinden daha az olan kırılgan gruplar, iklim değişikliğinin olumsuz etkileri söz konusu olunca daha da kırılgan hale geliyor.

Peki adaletten kasıt ne? Yapılan çalışmalarda beş temel adalet mekanizması öne çıkıyor. Bir kısmı adil geçişteki boyutlarla da ortak. Burada daha "global" bir tartışmanın izleri oldukça belirgin.

1. **Dağıtımcı Adalet:** İklim krizinin getirdiği sosyoekonomik ve çevresel yüklerin (kirlilik, riskler, maliyetler) ile iklim eylemlerinin sağladığı yeşil iş fırsatları veya yenilenebilir enerji gibi faydaların toplumsal gruplar arasında adil bir şekilde paylaştırılmasını hedefler. Özellikle marjinalleştirilmiş kesimlerin mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlarına odaklanır.
2. **Usuli Adalet:** İklim yönetişimi ve planlama süreçlerinde kapsayıcı, demokratik ve şeffaf karar alma mekanizmalarının kurulmasını savunur. Dil engelleri, kurumsal ırkçılık, kast sistemi, homofobi veya toplumsal cinsiyet adaletsizlikleri gibi yapısal engelleri aşarak, tarihsel olarak dışlanmış grupların süreçlere proaktif katılımını güvence altına almayı amaçlar.
3. **Tanınma Adaleti:** Farklı kimliklerin, yerel ve yerli bilgi sistemlerinin, kültürel dünya görüşlerinin ve değerlerin meşru kabul edilmesidir. Batı merkezli paradigmaların ötesine geçerek, kadınların, yerli halkların veya görünmez kılınan bakım emeği gibi unsurların iklim çözümlerinde hak sahibi özneler olarak tanınmasını zorunlu kılar.
4. **Düzeltici / Telafi Edici Adalet:** Geçmişteki tarihsel sorumluluklara ve hak ihlallerine odaklanarak; özür dileme, tazminat ve finansal telafi mekanizmalarını içerir. "Kirleten öder" ilkesi çerçevesinde, Küresel Kuzey'in tarihsel emisyonları nedeniyle Küresel Güney'e iklim finansmanı sağlamasını ve kalkınma fırsatı kayıplarını telafi etmesini savunur.
5. **Zamana Dayalı ve Nesiller Arası Adalet:** Mevcut ve gelecek nesillerin sağlık ve refah haklarını korumayı amaçlar. Kararların uzun vadeli etkilerini planlamayı, mitigasyon (azaltım) adımlarını adil bir sürece oturtmayı ve insan-merkezli bir bakış açısını aşarak gelecek nesillerdeki "insan-ötesi" varlıkların (diğer türlerin ve ekosistemlerin) refahını da gözetmeyi içerir.

Buradaki tüm açıklamaları tek bir cümleyle özetlemek istesek: "İklim meselesi bir hak meselesidir! Adil geçiş de bu mesele içerisinde kritik bir öneme sahiptir." Neden mi?

TÜRKİYE'DE İKLİM POLİTİKALARI VE ADİL GEÇİŞ

TÜRKİYE'DE İKLİM POLİTİKALARI VE ADİL GEÇİŞ

Türkiye, 2021 yılında Paris Anlaşması'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde onaylanmasının ardından, 2053 yılına kadar sera gazı emisyonlarını net sıfır düzeyine indirmeyi hedeflediğini açıkladı. Bu açıklamayı izleyen Yeşil Mutabakat Eylem Planı, Ulusal Enerji Planı, Yenilenebilir Enerjide 2035 Yol Haritası, Uzun Dönemli İklim Stratejisi, 12. Kalkınma Planı, Orta Vadeli Program ve 2025 yılında yürürlüğe giren İklim Kanunu gibi düzenlemeler, Türkiye'nin iklim ve enerji politikalarının giderek daha fazla kesiştiği bir politika patikasına girdiğini gösteriyor. Bu süreçte adil geçiş de farklı politika belgelerinde giderek daha fazla yer bulan ve İklim Kanunu ile ilk kez yasal olarak tanımlanan bir politika alanı haline geldi. Ancak mevcut iklim ve enerji politikaları, ülkeyi 2053 yılı net sıfır hedefine ulaştırabilecek tutarlı azaltım hedeflerini ve bu hedeflerle uyumlu planları henüz ortaya koymuyor. Benzer biçimde, adil geçişe ilişkin politika araçları gelişmekle birlikte, bu araçların kömürden çıkış ve kömür bölgelerinin ekonomik ve toplumsal dönüşümüyle ilişkisi henüz kurulmuş değil.

Türkiye, 2015 yılında BMİDÇS Sekretaryasına sunduğu Ulusal Katkı Niyet Beyanında sera gazı emisyonlarındaki artışı referans senaryoya göre %21 oranında azaltacağını açıklamıştı. 2022 yılında ilan edilen güncellenmiş Ulusal Katkı Beyanında (NDC) ise bu hedef %41'e çıkarıldı ve emisyonların 2038 yılında tepe noktasına ulaştıktan sonra azaltılacağı ilan edildi. Dolayısıyla, Türkiye'nin henüz sera gazı emisyonlarını mutlak olarak azaltmaya yönelik bir hedefi bulunmuyor. Oysa 2053 yılı net sıfır hedefiyle uyumlu çıkış projeksiyonları, Türkiye'nin son kömür yakıtlı termik santralini önümüzdeki 15 yıl içinde kapatması, başka bir ifadeyle kömürden çıkması gerektiğini ortaya koyuyor.

Kömürden Çıkış Politikası Olmadan Gerçekleşen Dönüşüm

Türkiye'nin kömürden çıkışa ilişkin bir politikasının bulunmaması, adil geçişin hayata geçirilmesi açısından da bir engel oluşturuyor. Türkiye'de elektrik üretiminde ya da sanayide kömür tüketiminin sıfırlanmasına yönelik bir karar bulunmamakla birlikte, piyasa mekanizmaları, yerel hareketlerin direnci ve hukuki süreçler nedeniyle kömür ekonomisinde gerileme gözleniyor. Kömür sektöründeki istihdam son 15 yılda %33 azalırken, termik santral ihaleleri alıcı bulamıyor; bazı mevcut termik santraller de kârlılık sorunları ve borçları nedeniyle kapanıyor. Dolayısıyla kömürden çıkış resmi olarak ilan edilmese de küresel politikalar, bunların ticaret üzerindeki etkileri ve gelişen teknolojiler nedeniyle sessiz bir dönüşüm yaşanıyor. Bu durum, kömür bölgelerinde dönüşümün planlı bir politika sürecinden önce başlaması ve dönüşümün ekonomik, toplumsal ve mekânsal sonuçlarını yönetecek araçların henüz oluşturulmamış olması riskini beraberinde getiriyor.

Adil Geçişin Politika ve Yasal Çerçevede Gelişimi

2021 yılından itibaren kamu idaresinde somut olarak yer bulmaya başlayan adil geçiş çalışmaları, başlangıçta büyük ölçüde Avrupa Birliği ile ticarete konu olan sektörlerin yeşil dönüşümüne ve bunun istihdam üzerindeki etkilerine odaklandı. Avrupa Birliği'nin 2019 yılında Avrupa Yeşil Mutabakatı'nı açıklamasının ardından Ticaret Bakanlığı, 2021 yılında Yeşil Mutabakat Eylem Planı'nı yayımladı ve Yeşil Mutabakat Çalışma Grubu altında "Adil Geçiş İhtisas Çalışma Grubu"nu oluşturdu. Ancak grubun yaklaşımı istihdam odaklı olup doğrudan kömür madenciliği ve kömür yakıtlı termik santrallere yönelik detaylı bir çalışma planı içermiyor.

Adil geçiş kavramına yer veren ilk kalkınma planı olan 12. Kalkınma Planı'nda (2024-2028), işgücünün yeşil dönüşümün olumsuz etkilerinden korunması amacıyla adil geçiş mekanizmalarının oluşturulması, adil geçiş stratejisinin hazırlanması ve yeşil dönüşümden en çok etkilenecek bölgelere yönelik ihtiyaç analizlerinin yapılması öngörüldü. İklim Değişikliği Azaltım Stratejisi ve Eylem Planı (2024-2030) ile bu çerçeve genişletilerek Ulusal Adil Geçiş Stratejisinin hazırlanması, sosyal diyaloğun geliştirilmesi, işgücünün dönüşüme hazırlanması, özel politika gerektiren grupların katılımının güçlendirilmesi ve enerji yoksulluğu riskinin azaltılması hedeflendi.

2025 yılında yürürlüğe giren İklim Kanunu ile adil geçiş kavramı ve ilkesi ilk kez yasal olarak tanımlandı. Adil geçiş gerekliliklerinin sera gazı azaltım faaliyetleri ile yerel iklim değişikliği eylem planlarında dikkate alınması zorunlu hale getirildi. Kanunun 12. ve 13. maddeleriyle adil geçiş faaliyetlerinin finansmanı ve ilgili aktörlerin desteklerden yararlanabilmesi için mekanizmaların geliştirilmesine de hukuki dayanak oluşturuldu.

Bu gelişmeler, Türkiye'de adil geçişin kavramsal bir başlık olmaktan çıkarak yasal ve kurumsal bir politika alanına dönüşmeye başladığını gösteriyor. Bununla birlikte mevcut çalışmalar ağırlıklı olarak sanayinin yeşil ve dijital dönüşümü, Emisyon Ticaret Sistemi'ne (ETS) uyum, işgücünün dönüşüme hazırlanması ve istihdamın korunması etrafında şekilleniyor. Uzun Dönemli İklim Stratejisi ulusal, bölgesel ve sektörel düzeyde adil geçiş politikalarının geliştirilmesini öngörse de kömürden çıkış ve kömür bölgelerinin ekonomik ve toplumsal dönüşümü bu politika çerçevesinin merkezinde yer almıyor.

Gelişen Adil Geçiş Politikalarında Kömür Bölgelerinin Yeri

Benzer bir durum, hazırlıkları süren Ulusal Adil Geçiş Stratejisi açısından da görülüyor. Stratejinin sektörel ve bölgesel analizler doğrultusunda istihdam, sosyal koruma, sosyal yardım, iş sağlığı ve güvenliği ve göç gibi farklı politika alanlarını kapsaması öngörülüyor. Ancak mevcut hazırlık sürecinin odağı büyük ölçüde sanayinin yeşil ve dijital dönüşümü ile ETS'ye uyum başlıklarında yoğunlaşıyor. Kömür bölgelerinin ekonomik ve toplumsal dönüşümünü merkeze alan bir yaklaşımın stratejide nasıl yer alacağı ise henüz açık değil.

Dolayısıyla Türkiye'de bugün adil geçiş odağındaki temel sorunlardan biri adil geçişin kamu politikalarında yer almasının ötesinde, gelişmekte olan bu çerçevenin hangi sektörleri, bölgeleri ve toplumsal grupları kapsayacağı konusu. Bir yandan adil geçiş yasal bir dayanağa kavuşuyor, ulusal bir strateji hazırlanıyor ve sektörel dönüşüme yönelik politika araçları geliştiriliyor, diğer yandan kömür madenciliği ve kömür yakıtlı termik santrallerde yaşanan ve yaşanabilecek daralmanın istihdam, yerel ekonomi ve bölgesel kalkınma üzerindeki etkileri bu çalışmaların merkezinde yer almıyor. Kömür bölgelerinde ekonomik çeşitlenme, sosyal koruma, yerel yönetişim ve finansman mekanizmalarının nasıl oluşturulacağı da açık biçimde tanımlanmıyor, kamuoyuyla paylaşılmıyor ve politika yapım süreçlerine kömür bölgeleri dahil edilmiyor.

Ulusal Adil Geçiş Stratejisi ve İklim Kanunu kapsamında hazırlanacak ikincil mevzuat, adil geçiş politikalarının kömür bölgelerini de kapsayacak şekilde geliştirilmesi açısından önemli bir fırsat sunuyor. Bu mevzuatta kömür bölgelerine yönelik planlama, yönetişim ve finansman araçlarının açık biçimde tanımlanması; ekonomik çeşitlenme, istihdam dönüşümü, yerel kalkınma ve dönüşümün sosyal etkilerinin yönetilmesine ilişkin politika araçlarının oluşturulması gerekiyor.

Sonuç olarak Türkiye'de adil geçişe ilişkin politika çerçevesi son yıllarda belirgin biçimde gelişse de bu gelişme henüz kömürden çıkış politikasına ve kömür bölgelerine yönelik bütüncül bir dönüşüm çerçevesine karşılık gelmiyor. Kömür sektöründe resmi bir çıkış kararı olmaksızın daralma devam ederken, bu bölgelerin dönüşümünü yönetecek yer temelli planlama, yönetişim ve finansman araçlarının oluşturulmaması önemli bir boşluk yaratıyor. Bu nedenle önümüzdeki dönemin temel meselelerinden biri, gelişmekte olan ulusal ve sektörel adil geçiş çerçevesinin kömür bölgelerinin özgün ihtiyaçlarını ve dönüşüm dinamiklerini kapsayacak biçimde genişletilmesi olacak.

ÖRNEK VAKA ANALİZİ: ALMANYA

ÖRNEK VAKA ANALİZİ: ALMANYA

Adil geçişe dair kavramsal çalışmaların olmazsa olmazı dünyadaki diğer örneklerin detaylı incelenmesi. Türkiye'de de bu kapsamda birçok farklı çalışma kaleme alınmış. Almanya, İspanya, Güney Afrika, Polonya ve Şili'deki tecrübeler farklı bağlamlarda raporlarda konu edilmiş ve detaylı şekilde incelenmiş. Biz de bu rehberi hazırladığımız proje kapsamında, Almanya örneğini bir çalışma ziyaretiyle yerinde inceleyerek ve farklı uzmanlarla görüşmeler gerçekleştirerek derinlemesine keşfetme şansına ulaştık.

Çalışma ziyareti boyunca iklim yönetişimi, adil geçiş, iklim iletişimi ve sivil toplum katılımı alanlarında bilgi ve iyi uygulama örneklerini yerinde inceleme ve deneyim paylaşımında bulunma fırsatı elde ettik. Ziyaret kapsamında Berlin'de iklim politikaları ve savunuculuk alanında çalışan; Almanya'da çevre koruma, enerji dönüşümü, emek, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kamu politikaları gibi alanlarda faaliyet gösteren önde gelen sivil toplum kuruluşlarıyla bir atölye gerçekleştirdik. Atölyede katılımcıları aşağıdaki yönlendirici sorular üzerine birlikte düşünmeye ve tartışmaya davet ettik:

- Adil geçişin Almanya'da kamusal bir mesele haline gelmesini sağlayan süreçler nelerdi?
- İklim eylemi ve kalkınma gibi kavramlar etrafında merkezi bir çatışma yaşandı mı?
- Adil geçişe yönelik toplumsal talep nasıl oluştu? Güven nasıl inşa edildi ve işçiler ile toplumun diğer kesimleri karar alma süreçlerine nasıl dahil edildi?
- Geçiş sürecinde yerel yönetimlerin, merkezi hükümetin, ulusal politikaların ve diğer paydaşların rolleri nelerdi?
- Bu süreçlerde toplumsal cinsiyet eşitliği ve gençlerin katılımı nasıl ele alındı?

Almanya'da gerçekleştirdiğimiz çalışma ziyareti kapsamında **Berlin, Ruhr Bölgesi ve Lausitz (Cottbus)** başta olmak üzere farklı bölgelerde kamu kurumları, akademisyenler ve sivil toplum temsilcileriyle görüşmeler gerçekleştirdik. Ayrıca **Inden-Lucherberg açık linyit madeni, Bergheim-Niederaußem termik santral bölgesi, UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Zollverein Endüstri Mirası Alanı** ve **Cottbuser Ostsee** dönüşüm sahasını ziyaret ederek Almanya'nın kömürden çıkış ve bölgesel dönüşüm uygulamalarını yerinde inceledik. Bu örnekler, eski kömür bölgelerinde uzun vadeli planlama sayesinde maden sahalarının göl, rekreasyon alanı ve endüstriyel miras alanlarına dönüştürüldüğünü; çevresel restorasyonun ekonomik çeşitlenme, altyapı yatırımları ve yeni yatırım alanlarıyla birlikte ele alındığını gösteriyor.

Bununla birlikte çalışma ziyaretinin en önemli çıktılarından biri, Almanya'da adil geçiş tartışmalarının uygulamada ağırlıklı olarak mekânsal dönüşüm, çevresel restorasyon ve ekonomik yeniden yapılanma ekseninde yürütüldüğünü gözlemlememiz oldu. Kömürden çıkışın işçilerin, kadınların, yerel toplulukların ve diğer etkilenen grupların gündelik yaşamı üzerindeki uzun vadeli sosyal etkileri ise kamuoyu tartışmalarında ve uzman değerlendirmelerinde görece daha sınırlı yer buluyor. Bunu çalışma ziyaretinin bir eksikliği olarak değil, Almanya'da adil geçişin daha çok fiziksel ve ekonomik dönüşüm üzerinden ele alındığını gösteren önemli bir gözlem olarak değerlendirdik.

Bu deneyim, Türkiye açısından önemli bir çıkarım sunuyor. Adil geçişin yalnızca teknik, çevresel ve ekonomik boyutlarına odaklanmak yeterli değil; işçilerin, kadınların, gençlerin ve yerel toplulukların dönüşümü nasıl deneyimlediğini görünür kılan, yaşam deneyimlerini ve toplumsal etkileri merkeze alan bir yaklaşımın geliştirilmesi gerekiyor.
Rehberin bu kısımda da bu çalışma ziyaretinin temel çıktılarını paylaşarak, adil geçişle ilgili merkez meseleleri örnek üzerinden de incelemeyi ve kavramı bu anlamda pekiştirmeyi hedefliyoruz:

Çalışma ziyaretinde bizimle paylaşılan "tartışma metni" (Schoen, 2023) süreci şöyle özetliyor:

"Kömürden çıkış konusu Almanya'nın gündemine Türkiye'yle karşılaştırıldığında oldukça erken bir dönemde giriyor. Her ne kadar bugün kaleme alınan metinler Almanya'da gerçekleşen enerji dönüşümünü iklim lensinden analiz etse de sürecin başladığı yıllarda kömürden çıkışın temel motivasyonunun iklim olduğunu söylemek fazla iddialı olur."

Metinde sürecin başlangıcındaki motivasyonu şu iki başlıkta ifade ediyor:

- **Rekabet Edebilirlik Krizi:** Almanya'da (özellikle Ruhr Vadisi'nde) taş kömürünün açık ocaklardan veya sığ derinliklerden çıkarılamaması, madenciliğin 1500 metreye varan derinliklerde yapılmasına yol açmış ve bu durum üretim maliyetlerini aşırı artırmış.

- **Küresel Pazar ve Enerji Çeşitliliği:** Enerji sektörünün serbestleşmesiyle birlikte ABD, Güney Afrika ve Avustralya gibi ülkelerden ithal edilen ucuz kömür, yerli üretimin yerini almış. Ayrıca enerji karmasının ucuz ithal petrol, doğal gaz ve nükleer enerjiye doğru çeşitlenmesi, yerli kömüre olan talebi azaltmış. Güncel durumda ise aslında halen devam eden enerji dönüşümü sürecinin "sloganı" değişim göstermiş ve aşağıdaki başlıklar altında değerlendirilmeye başlanmış.

- **İklim Değişikliği ve Sürdürülebilirlik:** 2000'li yıllardan itibaren kömürden çıkış motivasyonu tamamen iklim krizi, sera gazı emisyonlarının azaltılması ve çevre koruma odaklı hale gelmiş.

- **Uluslararası Yükümlülükler ve Yasal Hedefler:** Kyoto Protokolü'nü uygulamak üzere 2005'te kurulan AB Emisyon Ticaret Sistemi (EU ETS), kirletici endüstrileri emisyon azaltımına zorlamış. Ardından imzalanan 2015 Paris Anlaşması ve AB'nin 2050 net sıfır hedefleri doğrultusunda Almanya, 2045 yılına kadar sera gazı nötr olma hedefini yasal zemine bağlamış. Bu durum, elektrik üretim emisyonlarının büyük kısmından sorumlu olan kömürlü termik santrallerin ve linyit madenlerinin tamamen kapatılmasını zorunlu kılmış.

1960’lardan itibaren fosil yakıtlardan çıkış sürecini başlatan Almanya’nın hedefi kademeli olarak 2030’ların sonlarında tamamen kömürden çıkmış olmak. Bu uzun süreç dokümanda şu üç temel döneme ayrılıyor:

- **1960-1970'ler (Merkeziyetçi/Koruyucu Dönem):** Ekonomik çöküşü engellemek adına sektöre büyük devlet sübvansiyonları (örneğin Kohlepfennig) verilmiş, işçilere yönelik erken emeklilik ve sosyal tazminat mekanizmaları geliştirilmiş.
- **1980-1990'lar (Aşağıdan Yukarıya Dönem):** Paradigmada köklü bir değişim yaşanarak endojen yerel potansiyele, KOBİ'lere ve üniversite-sanayi iş birliklerine odaklanılmış. IBA Emscher Park modeliyle eski maden alanları endüstriyel miras turizmine ve teknoparklara dönüştürülmüş.
- **2000'ler ve Sonrası (Düzenleyici/Sürdürülebilir Dönem):** Dönüşüm iklim hedefleri ve yasal kömürden çıkış takvimleri (Kohleausstieg) ile entegre edilmiş.

Yine metne göre adil dönüşümün temel ilkelerinden biri olan "kimseyi geride bırakmamak", geçiş sürecinde zarar görebilecek işçileri, kırılgan nüfusu ve etkilenen toplulukları korumak adına atılan sosyoekonomik adımları kapsıyor. Bu hedef altında Almanya’da uygulanan temel önlemler ve adımlar şunlar olmuş:

- **Sosyal Güvenlik ve Koruma Şemsiyesi (Baseline Policies):** İşçilere ve işletmelere kriz anında bir güvenlik ağı sunan işsizlik sigortası, gelir desteği ve profesyonel kamu sağlığı sistemine erişim sağlanmış.
- **Emeklilik Teşvikleri:** Dönüşüm sürecinde maden işçilerinin sosyoekonomik statülerini korumak amacıyla devlet destekli erken emeklilik planları devreye sokulmuş (örneğin; yer altı madencileri için 50, yer üstü madencileri için 57 yaş sınırı getirilmiş).
- **Yeniden Nitelik Kazandırma ve Mesleki Eğitim:** Sektörden ayrılan gençlerin ve işçilerin yeni iş kollarına uyum sağlayabilmesi için kariyer danışmanlığı altyapısı genişletilmiş, özel yetenek eğitimleri ve iki aşamalı (dual) mesleki eğitim programları finanse edilmiş.
- **İstihdam Destekleri ve İş Yaratma:** Ağır altyapı yatırımları ve inşaat sektöründe geçici istihdam yaratılırken; otomotiv, hafif imalat ve elektronik gibi yeni/kitlesel istihdam alanlarına geçiş yapacak işçiler için işverenlere ödeme katkıları (sübvansiyonlar) sunulmuş.
- **Bölgesel ve Kentsel Gelişim Yatırımları:** Madencilikten etkilenen şehirlerin cazibesini ve yaşam standartlarını artırmak amacıyla yol ağları yenilenmiş, hastaneler, parklar ve yeni bir üniversite ağı kurulmuş.
- **Eski Endüstri Alanlarının Dönüştürülmesi:** Kömür ve maden sahaları (IBA projeleriyle) startup merkezlerine, iş parklarına, kültür mirası alanlarına ve turizm merkezlerine dönüştürülerek yerel halk için yeni geçim kaynakları yaratılmış.
- **Sosyal Diyalog ve İşçi Hakları:** İşçilerin şirket yönetimlerinde ve sektörel düzeydeki toplu sözleşmelerde söz sahibi olmasını sağlayan yasal haklar (Mitbestimmung) korunarak, dönüşüm tazminatları adil bir şekilde müzakere edilmiş.

Bu temel analiz oldukça kapsamlı bir şekilde Almanya örneğine dair bilgi veriyor ve aslında temel handikapları da izlememizi sağlıyor.

Kömürden çıkış sürecinin motivasyonu zaman içerisinde değişim göstermiş: Almanya'nın "kömürden çıkış" sürecinin başlangıç motivasyonu finansal bir motivasyon. Almanya'da kömür üretiminin maliyeti bu üretimi yapmayı anlamsızlaştırıyor. O yüzden kömürden çıkış asıl olarak kaçınılmaz bir dönüşümün önemli bir parçası. Dönüşüm sadece kömürün terk edilmesini de içermiyor, Almanya'ya özdeşleşen ağır sanayiden yeni dönemin ihtiyaçlarına uygun sektörlere geçiş de beraberinde geliyor. Enerjiyi dönüştürmek aslında ülkenin tüm iktisadi stratejisini de dönüştürmeye denk düşüyor.

Sosyal konular merkezde değil: Zaman içerisinde buradaki adımlar iklim gündeminin içinde değerlendirilmeye başlanmış. Ancak geçiş süreci başlangıçta sosyal meseleler merkezinde kurgulanmadığı için sosyal boyuttaki en kritik konu hak kayıplarının önlenmesi olmuş. Hak kayıplarının önlenmesi konusunda adımlar atılsa da konunun kesişimselliği Almanya'nın geçiş anlatısında merkezi bir yer kaplamıyor. Toplumsal cinsiyet, gençlik, çocuklar, bakım emeği veya kırılgan grupların dönüşüm sürecini nasıl deneyimlediğine ilişkin sistematik veri, politika araçları ve iletişim anlatıları ise görece daha az görünür durumda. Bu da uzun yıllar süren bu dönüşümün toplumsal etkisini anlamayı zorlaştırıyor. Bu anlamda geçişin işçilerin hak kayıplarını gözetme noktasında adaleti gözettiğini ve bu anlamda adil bir geçiş olduğunu söylemek mümkün olsa da "toplumun tüm kesimleri için bir adaletten bahsedebilir miyiz?" sorusuna net bir yanıt yok. Bu gözlem, adil geçişin sosyal boyutunun yalnızca istihdam ve işçi haklarıyla sınırlı değerlendirilmemesi; farklı toplumsal grupların ihtiyaçlarını, deneyimlerini ve eşitsizliklerini görünür kılan daha kapsayıcı bir iletişim yaklaşımına ihtiyaç olduğunu da ortaya koyuyor.

Biz buradan ne öğrenebiliriz?

- İklim konusu "Adil Geçiş" sürecine yönelik gerçekleştirilen çalışmaların her zaman ön koşulu değil. Kömür üretiminin maliyetinin üretimi yapmanın kendisini anlamsızlaştırması gibi ekonomik sebeplerle gerçekleştirilen geçişler de zaman içerisinde iklim ve adalet konularının içerisinde kendisine bir yer bulabiliyor.
- Adil geçişin toplumsal boyutu, dönüşümün en başından itibaren sürecin bir parçası olmalı. Sosyal etkiler, eşitsizlikler ve farklı toplumsal grupların ihtiyaçları başlangıçta dikkate alınmadığında, bu eksikliği ilerleyen aşamalarda gidermek oldukça güçleşiyor. Bu nedenle toplumsal cinsiyet, gençlik, işçi hakları ve diğer kesişen eşitsizliklerin karar alma süreçlerine ve iletişim stratejilerine en baştan dahil edilmesi, adil bir geçişin temel koşullarından biri olmalı. Geçişin nasıl bir bağlamda konuşulacağını zaman içerisinde tayin edebilsek de (ekonomik dertlerden iklim ihtiyaçlarına doğru) baştan kapsayıcı olmayan bir geçişi sonradan kapsayıcı hale getiremiyoruz. Geçişin ekonomik, çevresel ve teknik boyutları zaman içinde gelişebilir; ancak kapsayıcılık sonradan eklenebilecek bir unsur değil, dönüşümün başlangıcından itibaren inşa edilmesi gereken temel bir ilke olarak konmalı.
- Kültürel araçlar ve hafıza mekânları, adil geçişi anlatmak ve toplumsal diyaloğu güçlendirmek için önemli bir iletişim araçları. Ruhr Müzesi örneğinde olduğu gibi, kömür geçmişinin arşivlenmesi ve görünür kılınması kıymetli; ancak bu mekânlar dönüşümü yalnızca sembolik bir başarı hikâyesine indirgememeli, geçmişin emek mücadelelerini ve toplumsal maliyetlerini de görünür kılarak kolektif hafızayı canlı tutmalı.

Tabii ki Almanya örneği, Avrupa Birliği (AB)'nin ve ülkenin iç finansal kaynaklarının seferber edildiği, sürecin bu uzun karakterine rağmen süreci devam ettirme konusunda kararlılık gösterilen bir örnek. Yönetişim gibi daha farklı konularda da ilham olabilecek özelliklere sahip. Ancak biz bu rehberde analizin Türkiye'deki iletişime referans olabilecek kısmına değinmeye özen gösterdik.

TÜRKİYE'DE ADİL GEÇİŞ ALGISINA DAİR GÜNCEL DURUM

TÜRKİYE'DE ADİL GEÇİŞ ALGISINA DAİR GÜNCEL DURUM

Bu bölümde, gerçekleştirdiğimiz araştırma sonuçlarından ve Meydan buluşmalarındaki tartışmalardan hareketle adil geçiş iletişimine dair tüm paydaşların ortak olarak gündemine alması gereken konuları derledik.

Adil Geçişten Ne Anlıyoruz?

Adil Geçiş Sosyal Medyada Nasıl Konuşuluyor?

Araştırma kapsamında Türkiye'de sosyal medya kullanıcılarının (aktörlerin) kömürden çıkış ve adil geçiş süreçleri etrafında geliştirdikleri söylemlerin tespitiyle baskın söylem çerçevelerinin, aktör profillerinin ve söylem üreticilerinin haritalanması amacıyla gerçekleştirdiğimiz söylem analizi çalışması şu yöntemle gerçekleştirildi:

- X platformunda[1] son bir yılda atılan tweetler derlendi. Anahtar kelimeler ve araştırma bağlamına uygunluk kriterleriyle 5101 tweet tarandı. 5101 tweet içinden bağlamsal uygunluk ve çeşitlilik kriterlerine göre seçilen 362 tweet analiz edildi.
- Örneklemde yer alan tweetler, yedi ayrı başlık altında profil, içerik ve etkileşim özelliklerine göre etiketlendi.
- Analiz edilen tweetler, içeriklerine göre beş ana söylem grubuna ve bu gruplar altında yer alan tematik kavramlara göre kodlandı (Tablo 1).

SÖYLEM GRUBU	KODLANAN KAVRAMLAR
1. Temel Kavramlar	Kömürden çıkış, adil geçiş, adil dönüşüm, iklim adaleti, iklim krizi, enerji dönüşümü, yeşil enerji, fosil yakıtlar, sağlık.
2. Emek Söylemleri	Özelleştirme, maden işçisi, termik santral işçileri, işsizlik, sendikalar, iş cinayetleri, Çayırhan.
3. Direnç Söylemleri	Batı söylemi, yerli kömür, enerji bağımsızlığı, dış dayatma, işsizlik kaygısı, eleştirel iklim kanunu söylemleri.
4. Politik/Kurumsal Söylemler	Net sıfır, İklim Kanunu, ETS (Emisyon Ticaret Sistemi), Paris Anlaşması, COP süreçleri, karbon nötr, fosil yakıt politikaları, Yeşil Mutabakat, SKDM (Sınırda Karbon Düzenleme Mekanizması), termik santral kapatma politikaları.
5. Yerel/Bölgesel Söylemler	Akbelen, Muğla, Soma, Amasra, Zonguldak, Tavşanlı, Kangal, Afşin-Elbistan.

Tablo 1. Söylem grupları ve kodlanan kavramlar

[1] Bu araştırmada sosyal medya söylem analizi için X (eski adıyla Twitter) platformu tercih edilmiştir. Bunun temel nedeni, Facebook verilerine araştırma amaçlı sistematik ve ölçeklenebilir erişimin önemli ölçüde kısıtlanmış olmasıdır. Facebook verileri, Meta'nın araştırma amaçlı veri erişimine getirdiği teknik ve idari kısıtlar ile platformdaki içeriklerin önemli ölçüde kapalı gruplar ve özel paylaşımlar üzerinden üretilmesi nedeniyle analiz kapsamına dahil edilmemiştir. Bu koşullar, Facebook üzerinde sistematik ve karşılaştırılabilir nicel söylem analizi yürütülmesini önemli ölçüde sınırlandırmaktadır.

Çalışmanın en merkezi çıktıları şöyle özetlenebilir:

Talepler daha görünür, direnç azınlıkta

Veri setindeki 362 tweetin %41'i (148) Temel Kavramlar grubunda, yani kömürden çıkış, adil geçiş ve iklim adaleti etrafında bilgi yayma ve farkındalık içeriği üretiyor. Direnç Söylemleri ise sadece 32 tweet (%8,8). Bu veri setinin sistematik bir sınırlılığı değil, söylem ortamını yansıtıyor: Türkçe Twitter'da kömürden çıkışı savunan sesler çok daha fazla ve örgütlü, karşıt sesler ise dağınık ve düşük etkileşimli. Bu durum, kamuoyunda kömürden çıkışa yönelik geniş bir uzlaşı olduğu anlamına gelmiyor; daha çok X platformunda iklim hareketinin diğer aktörlere kıyasla daha örgütlü ve görünür olmasından kaynaklanan bir söylem yapısına işaret ediyor.

Yerel/bölgesel söylemlerin etkileşimi diğer söylemlere nazaran yüksek

Akbelen, Amasra, Soma gibi yerel somut krizler soyut iklim söyleminin çok üzerinde ilgi çekiyor. Akbelen alt etiketi tek başına 22 tweet ve en yüksek etkileşim rakamlarına ev sahipliği yapıyor. Soyut politika çerçeveleri insanların dikkatini çekmiyor, somut vaka ve yerel hikayeler çekiyor.

Adil geçişe karşı direnç gösteren söylemler genelde "sağ" söylemler, ancak direnç gösterme konusunda sağ ve sol sözü ortaklaştıran bir zemin var

Adil geçiş ve kömürden çıkış konularındaki direnç "sağ" ve "sol" kutupları bir araya getiren ilginç bir alan yaratıyor. Sağ söylem egemenlikçi-milliyetçi bir kaygıyla kömürden çıkışı "Batı'nın oyunu"[2] olarak konumlandırıyor. Sol-eleştirel söylemler ise konuya "işçilerin faturayı ödeyecek olması" konusunda edindikleri net tutumla karşı çıkıyorlar.

Halihazırda olumlu ve daha yaygın olan söylemi görece homojen bir kesim üretiyor

Adil geçiş ve kömürden çıkışı destekleyen tweetler ağırlıklı olarak orta yaş, orta ya da yüksek sosyoekonomik gelişmişliğe sahiplik erkekler tarafından atılıyor.

Platformlar, inisiyatifler ve oluşumlar sözü üretiyor, ama etkileşimleri düşük

Konuya ilişkin içeriklerin kaynağı ağırlıklı olarak platformlar, inisiyatifler ya da oluşumlar, yani kurumsal sivil aktörler. Ancak bu içerikler yeteri kadar etkileşim alamıyor. Buna karşın kanaat önderlerinin yaptığı paylaşımlar çok daha belirgin şekilde yüksek etkileşim alıyor.

Analizde ortaya çıkan söylem kümelerini şöyle özetleyebiliriz:

- **Temel kavramlar söylem grubu:** Adil geçiş ve kömürden çıkış konularının merkez kavramlarına ve bu konulara yönelik yaklaşımlara yönelik çerçeveleri işaret eden içerikler bu grup altında kategorize edildi.
- **Emek söylem grubu:** Maden işçilerinin hakları, özelleştirmeler, işsizlik gibi konularda oluşturulmuş içerikler bu grup altında kategorize edildi.
- **Direnç söylemleri grubu:** Adil geçiş, enerji dönüşümü gibi konulara karşı çıkan, bu konulara yönelik direnç ifadesine sahip içerikler bu başlık altında yer aldı.
- **Politik/kurumsal söylem grubu:** Bu kategori altında daha çok yüksek siyaset ve ülke ya da dünya gündemi bazında konuyu ele alan içeriklere yer verildi.
- **Yerel/bölgesel söylem grubu:** Yerel direnişler ve enerji dönüşümü kesişimindeki içerikler de bu grup altında değerlendirildi.

[2] "Batı'nın oyunu" ifadesi, araştırmada tespit edilen bir direnç söylemini ifade ediyor. Bu söylemde adil geçiş ve kömürden çıkış politikaları, Türkiye'nin ihtiyaçlarından ziyade Batılı ülkeler veya uluslararası kuruluşlar tarafından Türkiye'ye dayatılan bir gündem olarak çerçeveleniyor.

Tablo 2'de bu grupların kullanılan etiketler içerisindeki yoğunlukları ve hangi anahtar kelimeler altında içeriklerin kategorize edildiği görülüyor. Tablodaki oranlar, toplam içerisindeki yüzdeleri ifade ediyor.

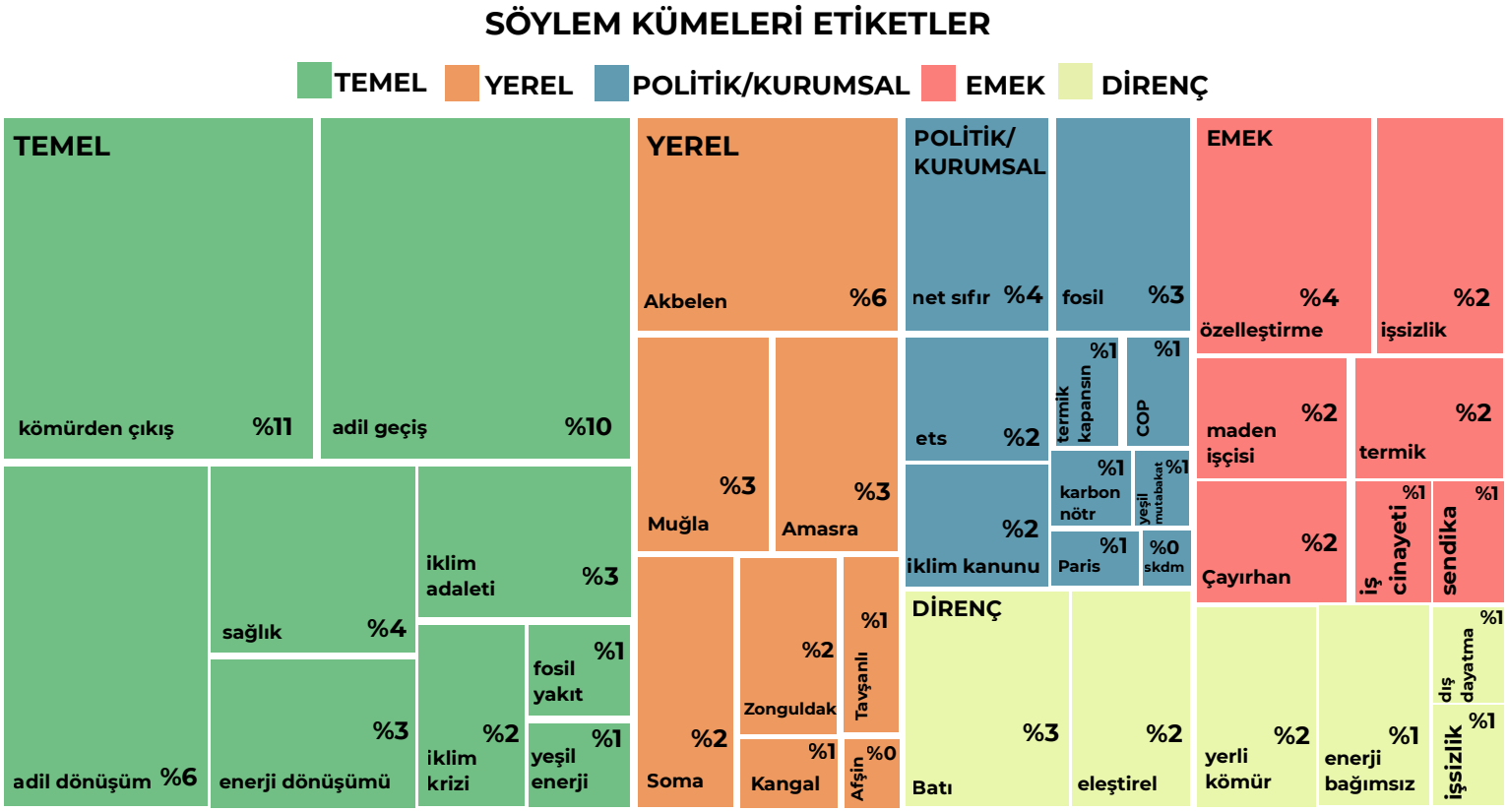

Tablo 2.Sosyal medya söylem kümeleri etiketlerinin toplam söylemler içerisindeki oranları

Söylem gruplarıyla ilgili öne çıkan tespitler ise şöyle:

Temel kavramlar söylem grubu: Söylem analizi sonuçlarına göre, zaman içinde "adil dönüşüm" ve "kömürden çıkış" gibi kavramlarının yerini baskın bir şekilde "adil geçiş" retoriğine bıraktığı görülüyor. Bu söylemin yayılmasında soyut iklim argümanları yerine; cari açık, ithalat bağımlılığı ve enerji güvenliği gibi teknik-ekonomik çerçeveleme en yüksek erişim ve etkileşimi yakalıyor. Buna karşın, erken ölüm ve hava kirliliği gibi somut unsurları barındıran sağlık çerçevesi zamanla etkisini neredeyse tamamen yitirmiş. Veriler, söylemin asıl üreticisinin Hükümet Dışı Kuruluşlar (Platformlar, İnisiyatifler, Oluşumlar) olduğunu ancak bu kurumların erişiminin çok düşük kaldığını; söylemin kitlelere yayılmasında bireysel seslerin ve kanaat önderlerinin 3 kat daha fazla görüntülenme ile çok daha etkili olduğunu ortaya koyuyor. Son olarak, bu kavramsal alanın siyasi olarak neredeyse tamamen sol-liberal çizgiye sıkıştığı, sağ ve milliyetçi eğilimli kesimlerde ise (%1 gibi bir oranla) karşılık bulamadığı dikkat çekiyor.

Emek söylem grubu: İklim Kanunu ile Çayırhan özelleştirmesinin çakışmasıyla 2025 yılı, emek söyleminin en yoğun işlendiği dönem olmuş. Bu grupta özelleştirme karşıtlığı ve maden işçisi kimliği ön plana çıkarken, "milli servet" ve "enerji bağımsızlığı" gibi ortak hassasiyetler sayesinde söylem siyasi sınırları aşarak uç sol, orta sol, uç sağ seküler ve muhafazakâr kesimleri bir araya getiren heterojen bir yapı kazanıyor. Öte yandan, kitleye ulaştığında tüm veri setindeki en yüksek kişi başı etkileşimi alan işsizlik çerçevesi, güçlü yankısına rağmen son derece sınırlı üretilerek çarpıcı bir paradoks oluşturuyor; benzer şekilde iş cinayetleri çerçevesi de kriz anlarında refleksif olarak parlıyor ancak kalıcı bir gündeme dönüşemiyor. Son olarak aktör dağılımına bakıldığında, STK ekosisteminin bu grupta geri planda kaldığı; söylemin yayılmasında ve en yüksek etkileşimin yakalanmasında (ortalama 234,9 beğeniyle) gerçek kişilerin ve ardından siyasi hesapların orantısız bir güce sahip olduğu görülüyor.

Direnç söylemleri grubu: Direnç söylemi, ortak bir ideolojik kaynaktan beslenmeyen, bağlamları tamamen farklı iki büyük dalga halinde gelişiyor: 2022'deki ilk dalga Rusya-Ukrayna krizi üzerinden "Batı ikiyüzlülüğü" ve "Avrupa kömüre döndü" anlatısıyla şekillenirken, 2025'teki ikinci dalga doğrudan İklim Kanunu eleştirilerine odaklanıyor. Kanuna yönelik eleştirilerde (liberal, sağ ve uç sağ muhafazakâr kesimlerin bambaşka gerekçelerle karşı çıkması gibi) ortak zemini olmayan tuhaf bir koalisyon göze çarparken; sol-sağ sınırını aşarak siyasi profilleri ortak dilde buluşturan tek nötr zemin "taş kömürünün sanayideki stratejik önemi" argümanı oluyor. Etkileşimde sağ/milliyetçi çizgi baskın olsa da bu durum geniş bir kitleye yayılmadığı için yanıltıcı bir tablo sunuyor. Aktörler düzeyinde ise adil geçişin aksine bireysel sesler tamamen zayıf kalmış ve haber hesapları (bireysel seslerin tam 836 katı görüntülenmeyle) bu söylemi domine etmiş; teoride güçlü olan "işsiz kalacağız" argümanı ve kömür bölgelerindeki doğrudan işçi sesi ise X söylemine neredeyse hiç yansımamış.

Politik/Kurumsal söylem grubu: "Net sıfır", "ETS", "SKDM" ve "Paris Anlaşması" gibi teknik politika jargonuyla konuşan bu grup, tüm veri setinin en uzmanlaşmış ancak genel kitle için en erişilmez alanı. Söylem, Türkiye'nin resmi bir adım atması (2021 Paris Anlaşması onayı/COP26 ve 2025 İklim Kanunu) ve sivil toplum ile uzmanların bu adımların yetersizliğini belgelemesi şeklinde işleyen iki belirgin politika döngüsünde zirve yapıyor. İklim Kanunu özelinde sol kesim "kömürden çıkış yok" diyerek, uç sağ ise "küresel kölelik projesi" iddiasıyla kanuna karşı çıksa da küresel fosil yakıt şirketlerinin sorumluluğuna odaklanan başlıklar, sağ-milliyetçi perspektif ile sol kurumsal sorumluluk çerçevesini ortak bir eleştiride buluşturarak ideolojik sınırları en çok aşan içerik olmuş. Son olarak, tüm grubun %35'ini oluşturan platform, inisiyatif ve oluşumlar, politika izleme ve belgeleme yapsalar da ortalama 11,9 beğeni ile dar bir uzman çevresine sıkışırken; az konuşan ancak konuştuklarında geniş kitlelere ulaşan kurum ve siyasi hesaplar (ortalama 270,8 beğeni ve 144 RT ile) grubun en etkili aktörleri olarak öne çıkıyor.

Yerel/Bölgesel söylem grubu: Akbelen'in yeniden canlanması, Muğla ve Soma gibi bölgelerin öne çıkmasıyla 2025 yılı yerel söylemin en üretken dönemi olmuş. Limak'ın zeytinliklere yönelmesi ve Soma davası sanığının atanması gibi sıcak gelişmeler, bu söylemin sadece yıl dönümü refleksleriyle değil, olayların güncelliğiyle ayakta kaldığını gösteriyor. Akbelen özelindeki zaman serisi, yerel mücadelenin ancak dışarıdan bir destekle (Nejla Işık'ın BBC 100 Kadın listesine girmesi ve muhalefet liderlerinin paylaşımı gibi) daha görünür kılındığını ve ulusal gündeme taşınmasında kurum/siyasi aktörler ile kanaat önderlerinin etkileşimi domine ettiğini ortaya koyuyor. Siyasi profil açısından Soma, Amasra ve Zonguldak etiketleri içinde tek bir sağ/milliyetçi hesap yer almayarak tamamen sol/uç sol alanın tekelinde kalırken; Türkiye'nin en büyük linyit rezervlerine sahip Afşin-Elbistan, Kangal ve Tavşanlı gibi Akdeniz ve İç Anadolu kömür havzalarının X platformundaki söylemlerde neredeyse hiç yer bulamaması, kıyı bölgelerindeki mücadelelerin orantısız görünürlüğünü yansıtan önemli bir tezat oluşturuyor.

Bu analiz bize iletişim açısından ne söylüyor?

- Sosyal medya halihazırda olumlu sözün daha görünür olduğu bir alan. Bu bir fırsat alanı. Buradaki sözü büyütmek için emek harcamak yerinde ve etkili olacak.

- Kanaat önderlerinin belirgin bir şekilde daha fazla etkileşim alan içerikler paylaşması, platform inisiyatif ve oluşumların ürettiği içerikleri basit ve anlaşılır bir şekilde bu kanaat önderlerine ulaştırmasının ne kadar kritik olduğunu gösteriyor. Halihazırda bu alanda paylaşımlar yapan ve yüksek etkileşimli kanaat önderlerine doğru içerikleri paylaşmaları konusunda destek olmak yine kısa sürede etkiyi artıracak bir adım olur.

- Gündelik hikayelerin, özelde de yerel direnişlerin öne çıkması kritik bir veri. Konunun iletişimine odaklanırken gündelik meselelere temas etmek çok kritik. Bu şekilde konunun görünürlüğü de desteklenmiş oluyor. Ancak buradaki bölgesel dengesizlik akılda tutulmalı. İletişimde "kömür bölgeleri" odağı korunurken, adil geçiş yalnızca bu bölgelerle sınırlı bir mesele olarak değil, Türkiye'nin genel dönüşüm gündeminin bir parçası olarak ele alınmalı. Böylece farklı bölgelerin ihtiyaçları, deneyimleri ve öncelikleri de adil geçiş tartışmalarına dahil edilebilir.

Adil Geçiş Kavramı Sahiplenilmiyor! Ne yapmalı?

Araştırmanın saha ayağı, adil geçişin Türkiye'deki farklı bölgesel deneyimlerini ve paydaşların iletişim ihtiyaçlarını anlamak amacıyla nitel araştırma yöntemi ile yürütüldü. Çalışma kapsamında kömür üretim bölgeleri (Soma ve Tavşanlı) ile demir-çelik sanayisinin yoğunlaştığı İskenderun'da saha ziyaretleri gerçekleştirildi; ayrıca ulusal çapta çalışmalar yürüten farklı alanlardan uzmanlarla görüşmeler yapıldı. Görüşmeler; işçiler, sendika temsilcileri, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, kadın örgütleri, gençlik temsilcileri, meslek odaları, akademisyenler ve yerel kanaat önderleri gibi farklı paydaş gruplarıyla gerçekleştirildi.

Saha araştırmasının işaret ettiği üzere adil geçiş kavramının kendisinin de süreçteki iletişimin önünde bir engel teşkil ettiği söylenebilir. Bunun sebeplerini; anlaşılırlık ve bilinirlik, bilişsel kopukluk, yerlilik/meşruiyet sorunu ve güven krizi başlıkları altında toplamak mümkün.

- **Anlaşılırlık ve Bilinirlik:** Kavramın Türkiye'ye girişi çok yeni. Anlaşılırlık konusunda da ciddi bir sorun var, kavram "uzmanlık" terminoloji setiyle kendisine alan buluyor. İklim değişikliği/krizi daha fazla bilinse de akıllarda adil geçişin tam bir karşılığı yok.
- **Bilişsel Kopukluk:** Günlük yaşam pratikleri ile iklim arasındaki nedensellik bağı zayıf. İklim meselesi bir "hak alanı" olarak görülmek isteniyor, böyle bir yaklaşım var, ama altı dolu değil. Kömürden çıkış ve yereldeki ekonomik gerçeklik çarpışması adil geçişin temel handikapını oluşturuyor.
- **Yerlilik/Meşruiyet Sorunu:** Kavram "batı menşeli" algılanıyor. Var olan fosil yakıt kaynaklarının "yerli ve milli" olduğu algısına rağmen burada adım atmak bir gerilim alanı.
- **Güven Krizi:** "Adil" kelimesinin Türkiye'de kendisine bir yer bulması var olan atmosferde gerçekçi bulunmuyor. Aynı zamanda zorunlu bir dönüşümü cilalama kavramı olarak adil geçişin araçsallaştırılması yönünde tedirginlik var.

Adil Geçiş Kimin Meselesi?

Saha araştırmamızda "Adil geçiş kimin meselesi?" sorusunun yanıtını anlamaya çalıştığımızda, alandaki uzmanlar bu soruya cevap verirken ağırlıklı olarak kömür bölgelerini ve kömür madenlerinde çalışan ya da termik santrallerde çalışan işçileri işaret ediyor. Ancak konu sadece kömür bölgelerini ve işçileri ilgilendirmiyor. Adil olmayan bir geçiş Türkiye'deki tüm ekonomik ve toplumsal yapıyı etkiliyor. Çünkü:

- Madenler ve termik santraller kapanınca/kapanırsa işsiz kalacak kişiler Türkiye'nin farklı bölgelerine göç edecek. Terk edilen ve kalabalıklaşan bölgelerde önemli bir toplumsal ve ekonomik dönüşüm olacak, oluyor (Bkz. Ermenek örneği).
- İşsiz kalan madencilerin aileleri de tüm bu süreçlerden doğrudan etkilenecek. Gelecek hayalini madencilik üzerine kuran gençler kaygısıyla, kadınlar da yeni bir yalnızlıkla karşı karşıya kalacak.
- Enerji gündemi, enerji yoğun sektörler başta olmak üzere tüm sektörleri etkileyecek, önemli ve masraflı bir dönüşümün bir maliyeti olacak.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen bir yandan da adil bir geçiş olduğunda:

- Yeni iş olanakları için ortam sağlanacak. Yeni sektörler, yeni bir gelecek ekonomik modeli beraberinde getirme potansiyeline sahip.
- Yeni iş alanları, madencilikten ve termik santral işçiliğinden farklı olarak kadınların da erişimine açık hale gelebilecek. Uzun vadede toplumsal bir dönüşüme vesile olabilecek.

BÖLGESEL ANALİZ: TAVŞANLI, SOMA VE İSKENDERUN'DA ADİL GEÇİŞ ALGISI NASIL?

Bölgesel Analiz: Tavşanlı, Soma ve İskenderun'da Adil Geçiş Algısı Nasıl?

Kömür Bölgeleri (Soma ve Tavşanlı) Saha Bulguları

Kömüre dayalı yerel ekonomi, henüz ortada net iklim politikaları yokken bile piyasa koşulları nedeniyle istihdam ve hacim olarak zaten daralıyor. Termik santral ve madencilik faaliyetlerinin sürdüğü bu bölgelerde özelleştirmeler hak ihlallerini artırıyor; sosyal, mekânsal ve altyapısal eşitsizlikleri daha da derinleştiriyor. Ulusal düzeyde uzmanlarla yapılan görüşmeler maaş ve kömür yardımı üzerine kurulu olan yerel ekosistemin kömüre olan bağımlılığı beslediğine işaret etse de kömür bölgelerinde kömür sektörünün artık bittiğine dair sessiz bir ortak kabul var. İnsanlar artık geleceklerini bu sektörde görmüyor. Bu durum, yerel kanaat önderleri düzeyinde adil geçiş sürecinin eşitsizlikleri gidermek için bir fırsat olarak algılanma potansiyelini artırıyor.

Bölgenin İhtiyaçları ve Beklentileri: Yerel halk doğa dostu tarım ve turizmi önceleyen, insan onuruna yakışır yeni bir kurumsal sanayi ile ekonomik çeşitlilik istiyor. Sürecin başarılı olması için toplulukların kendi geleceklerini tayin edebileceği katılımcı mekanizmalara, finansman ayrıcalıklarına ve ulusal düzeyde bölgesel politikaları inşa edecek yasal bir planlama iradesine ihtiyaç duyuluyor. İletişim stratejisinin de bu beklentileri görünür kılan, yerel aktörlerin sözünü ve taleplerini merkeze taşıyan bir yaklaşım benimsemesi kritik önem taşıyor.

Demir-Çelik Bölgesi (İskenderun) Saha Bulguları

İskenderun'da "adil geçiş" kavramı hiç bilinmiyor ve hiçbir paydaşın gündeminde yer almıyor. Yerel düzeyde iklim krizi ve yeşil dönüşüm henüz bir gündem maddesi oluşturmuyor; bölgedeki tartışmalar büyük ölçüde geçim ve ekonomik sıkıntılar etrafında şekilleniyor. Ayrıca bölgede deprem sonrası süreç ve yeniden yapılaşma hala birincil öncelik olarak masada duruyor. Bu yüzden çevre aktivistleri ve STK'lar yok denecek kadar az, var olanlar da baskı ve tehdit altında hissediyor. Dönüşümün önündeki en büyük engellerden biri de adalet duygusunun zedelenmesi; kamu desteklerinin adil dağıtılmadığı ve siyasi yakınlık üzerinden avantaj sağlandığı düşünülüyor.

Sanayideki Durum ve Gelecek Kaygıları: Sanayide enerji dönüşümü teknik olarak başlasa da yüksek enerji ihtiyacı, ağır maliyetler ve genel ekonomik koşullar yüzünden bu dönüşüm çok sınırlı ve yavaş ilerliyor. Kesintisiz üretim yapan bu tesisler için rüzgâr ve güneş gibi yenilenebilir kaynaklar kısa vadede teknik olarak yeterli bulunmuyor. Firmalar küresel iklim politikalarını ve sınırda karbon düzenlemelerini, gelişmekte olan ülkeler için tam anlamıyla adil bulmasa da kendi ölçeklerinde dönüşmeye çalışıyor.

İstihdam ve Çalışma Kültürü: Sendikalar, sivil toplum ve yerel halk, teknolojik ve sektörel dönüşümün üretimi artırırken istihdamı azaltacağından ve gelecekte çok ciddi bir işsizlik dalgası yaratacağından endişe duyuyor. Gençler emek yoğun işler yerine hızlı kazanç yolları arıyor. Yalnızca devlet tarafında değil, toplum tarafında da yerleşik çalışma kültürünün ve kolay erişim alışkanlıklarının değişmesi, dönüşüm sürecini zorlaştırıyor.

Bu durum iletişim açısından bize ne söylüyor?

Kavram kullanımı: Adil geçişi tek başına bir kavram olarak kullanmak iletişim açısından bir çıkmaz sokak! Kavram hedef gruba göre ilgili bir kavramla birlikte konuşulmalı.

Çünkü adil geçiş iletişimi; yalnızca iklimi değil, insanların yaşamını, geçimini ve ortak geleceğini konuşabildiği ölçüde toplumsallaşabilir.

İletişimin Aktörü	Hangi Kavram?	Hedef Grup	Neden?
Yereldeki kamu yöneticileri ve ilgili diğer yöneticiler **İklim ajandasını yaygınlaştıran uzmanlar**	**Kalkınma, refah, istihdam, sağlık, yerel ekonomi ve adil geçiş**	**Yerel paydaşlar**	Çünkü iklim gündemi yerelde, özelde de kömür bölgelerinde sahiplenilen bir gündem değil. Kamu idaresinin omuzlarında halihazırda yaşanan zorluklara cevap verme zorunluluğunun yükü var. Bu nedenle konuyu bir kalkınma söyleminin içinde konumlandırmak verimli olacaktır. Belirli paydaşlara konuyu anlatmak için iklim ajandasının kendisi bir engel haline gelebiliyor. Meselenin çevre ajandasının ötesinde toplumsal refah ve kalkınma meselesi ile bir arada değerlendirilmesi ve bir hak öznesi olarak görülmesine ihtiyaç var. İklimin "soyut" dilinden çıkıp, toplumsal değerler ve günlük kaygılarla (istihdam, sağlık, yerel ekonomi) bağ kuran bir dil inşası ile konunun gündelik hikayelerle bağını kuran, ancak bunu da romantize etmeden ele alan bir yaklaşıma ihtiyaç var.
Ulusal gündem üreticileri	**Sektörel dönüşüm, eskinin terk edilmesi, yeni fırsatlar ve adil geçiş**	**Ulusal paydaşlar, işçiler ve aileleri**	Adil geçiş sadece bölgeyi ilgilendiren bir mesele değil. Bu yüzden Türkiye'nin tamamını ilgilendiren haliyle sektörel dönüşüm potansiyellerini de işaret eden, tüm zorluklarla birlikte gelecek olanaklarını da derleyen bir sözle anlatılırsa sahiplenilme ihtimali artar.

Kömürden çıkış - adil geçiş ilişkisi ve konunun yaygınlaşması

Aynı zamanda adil geçişi sadece kömürden çıkış bağlamında daha geniş kitlelerin gündemi haline getirmek oldukça zorlayıcı. Artık gündelik hayatta kışları kömür dumanından dışarıyı göremediğimiz günler yaşamıyoruz. İnsanların hayatında kömür eskisi kadar olumsuz ve net bir imaja sahip değil. Bu nedenle meseleyi sektörel dönüşüm bağlamında tutmak, konunun daha yaygın şekilde konuşulmasına alan açacaktır.

Hem fırsatları hem zorlukları anlatan, dürüst bir dil!

Yaşanan geçiş sürecinin adil olmasını istemek kolay, ama bunu anlatmak zor. Araştırmamız boyunca da gördük ki enerji dönüşümü, fosil yakıtlardan çıkış ve sanayideki dönüşüm; özellikle ekonomik belirsizliklerin derinleştiği bir dönemde birçok kişi için "geleceğin mutlak bir aydınlık" olduğu hissini yaratmıyor. Bu yüzden kamuoyuna adil geçiş anlatılırken, bu geçişin beraberinde neler getireceği açıkça ifade edilmeli. Örneğin;

- İşsizlik bir risk, bu riskin önlenmesi için insanların yetkinliklerine uygun yeni iş sahalarına yönelik eğitimler sağlanacak, yatırımlar gerçekleştirilecek.

- Yer değiştirme bir risk, ancak yeni teknolojileri ve güncel ihtiyaçları gözeten sektörel bir dönüşüm kısa ve uzun vadede daha kalıcı iş olanaklarını beraberinde getirme ihtimalini de taşıyor.

MEYDAN BULUŞMALARINDA ÖNE ÇIKAN ORTAK MESELELER

Meydan Buluşmalarında Öne Çıkan Ortak Meseleler

Uzaktan Bakınca Kolay, Yaklaştıkça Zor

Adil geçiş ve iklim adaleti kavramları hak temelli çalışmalar yapan tüm kurumlar ve toplumsal faydaya yönelik adım atan tüm karar vericiler için yabancı kavramlar değil aslında. Ancak konu bu konuda adım atmak olunca işler zorlaşabiliyor.

Proje faaliyetlerimiz kapsamında gerçekleştirdiğimiz **"Meydan"** buluşmalarını da bu nedenle şu soruyla açtık: "İklim değişikliği ve/veya adil geçiş konusunda çalışma yaparken ya da yapmak istediğinizde sizi en çok ne zorluyor?" Etkinliklerin açılışında, henüz konuya dair birlikte hiç konuşmadan, yine proje kapsamında gerçekleştirdiğimiz araştırma sonuçlarıyla oldukça paralel bir tablo bizi karşıladı:

1. Dil, İletişim ve Kavramsal Zorluklar

Teknik Dile Sıkışma ve Gündelik Hayattan Kopukluk: En sık vurgulanan konulardan biri, iklim krizinin ve adil geçişin çok teknik, bilimsel bir dille konuşulmasıydı. Bu durum, kavramların esnafa, gençlere ve halka kendi dillerinde anlatılmasını ve gündelik yaşamla bağ kurulmasını zorlaştırıyor.

Kavramsal Belirsizlik ve Anlatım Zorluğu: "Adil geçiş" kavramının ülkemizde henüz yeterince anlaşılmamış olması, bu kavramın ne ifade ettiğinin gerek örgütlere yeni katılan kişilere gerekse toplumun daha geniş kesimlerine aktarılmasını zorlaştırıyor.

Farkındalığın Davranışa Dönüşmemesi: Toplumda iklim değişikliğine dair bir farkındalık olsa da bunun kalıcı bir davranış değişikliğine dönüşmemesi, "ben yapsam ne olur" algısı ve komplo teorileri önemli birer engel oluşturuyor.

2. Kamu Kurumlarında Sahiplenme, Katılım ve Kurumsal Kapasite Engelleri

Kamuda kurumsal sahiplenme eksikliği: Meydan buluşmalarındaki tartışmalar, adil geçiş ve iklim politikalarının kamu kurumları içinde net bir sahiplenme alanı oluşturmadığını gösteriyor. İklim konusu, kalkınma politikalarının kurucu başlıklarından biri olarak ele alınmadığı için farklı kurumlar arasında parçalı biçimde ilerliyor ve bu durum yerel düzeyde uygulama kapasitesini de zayıflatıyor.

Kamu kurumları içinde bilgi ve kapasite farklılıkları: Kamu kurumları tek tip bir yapı değil. Farklı kurumlar ve yönetim kademeleri arasında adil geçiş ve iklim dönüşümüne ilişkin bilgi, öncelik ve yaklaşım farklılıkları bulunuyor. Bu durum, kamu kurumları içinde de ortak bir dilin, kapasite geliştirme çalışmalarının ve bilgi eşitleme süreçlerinin gerekli olduğunu ortaya koyuyor.

Sivil toplumun karar süreçlerine sınırlı katılımı: Katılımcılar, sivil toplumun karar alma süreçlerine yeterince dahil edilmediğini ve kamu kurumlarında muhatap bulmakta zorlandığını ifade ediyor. Katılım mekanizmalarının sınırlı ve seçici işlemesi, farklı deneyim ve önerilerin politika süreçlerine yansımasını güçleştiriyor.

Kamu Politikası ve Mevzuattaki Eksikler: 7552 sayılı İklim Kanunu[3], "adil geçiş" kavramını ilk kez ulusal mevzuata dahil ederek önemli bir çerçeve oluşturdu. Ancak kanunda adil geçiş daha çok bir ilke ve tanım olarak yer alıyor; geçişten doğrudan etkilenecek işçiler, kadınlar, gençler ve yerel topluluklara yönelik hak temelli uygulama mekanizmaları, katılım süreçleri, finansman araçları ve bölgesel dönüşüm planları ayrıntılı biçimde görülmüyor. Bu nedenle kanun, adil geçişin uygulama çerçevesi konusunda önemli belirsizlikleri barındırıyor. Ayrıca, adil geçişe yönelik ulusal kamu politikalarının daha çok sektörel düzeydeki adımlara odaklanması ve enerji dönüşümünden asıl etkilenecek kesimlerin bu politikalarda yer almaması gibi eksiklikler, bu alanda çalışanların bağlamdan kopuk kalmasına yol açıyor.

3. Sivil Toplumda Kaynak, Finansman ve Kapasite Yetersizliği

Finansal Sıkıntılar ve Etik Finansman Bulma Zorluğu: Çalışmaları sürdürülebilir kılmak için kaynak ve ağ yetersizliği yaşanıyor. Katılımcılar, iklim ve adil geçiş alanındaki çalışmaların değerleriyle uyumlu, bağımsızlığı zedelemeyen ve fosil yakıt sektöründen veya çıkar çatışması yaratabilecek kaynaklardan gelmeyen etik finansmana erişmenin de önemli bir zorluk olduğunu belirtiyor.

Uzman, Veri ve Kurumsal Kapasite Eksikliği: Alanda nitelikli insan kaynağı, donanımlı uzman ve veri toplama imkanları kısıtlı. Uzmanlığın büyük ölçüde “proje bazlı” çalışmalarla sürdürülmek zorunda kalması ise kurumsal birikimin ve sürekliliğin sağlanmasını zorlaştırıyor.

Alana Giriş ve Adil Geçiş Çalışmaya Başlama Zorluğu: İklim değişikliğini ana çalışma alanı olarak görmeyen kurumlar ile bu alanda yeni çalışmaya başlayan birey ve kurumlar, adil geçiş alanına nereden başlayacaklarını bilemediklerini ifade ediyor. Kapsayıcı rehberlik mekanizmalarının, ortak öğrenme alanlarının ve kurumlar arası bağlantıları kuracak ağların eksikliği önemli bir ihtiyaç olarak öne çıkıyor.

4. Makro Politikalar ve Yerel Bağlam Kopukluğu

Yerelin Özgün İhtiyaçlarının Görülmemesi: Üretilen stratejilerin ve iletişim dilinin yerel bağlamla yeterince ilişki kurmaması eleştiriliyor. Adil geçişe ilişkin kavram ve argümanların yerel ihtiyaçlar, gündelik yaşam ve toplumsal değerlerle yeterince bağ kurmaması, farklı bölgelerin özgün koşullarını görünmez kılıyor. Her bölgenin kendi ölçeğine, ekonomisine ve toplumsal yapısına göre farklı çözümlere ihtiyacı var.

Önceliklendirme ve Ölçek Sorunu: Ekonomik kriz, toplumsal eşitsizlikler ve vahşi madenciliğin ivme kazandığı bir atmosferde, iklim krizinin idari ve toplumsal düzeyde öncelikli bir gündem olarak kabul görmemesi çalışmaları zorlaştırıyor. Katılımcılar, ulusal ölçekte konuşulan iklim gündemi ile yerelde karşılaşılan acil sorunlar arasında bir ölçek ve öncelik uyumsuzluğu bulunduğunu ifade ediyor.

[3] 7552 sayılı İklim Kanunu, 9 Temmuz 2025 tarihli ve 32951 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun 2. maddesinde "adil geçiş" tanımlanmış, ancak uygulamaya ilişkin ayrıntılar ikincil düzenlemelere bırakılmıştır.

5. Sendikalar, Emek ve Çevre Örgütleri Arasındaki Koordinasyonsuzluk

Emek (sendikalar) ve ekoloji/çevre alanında çalışan örgütlerin ortak bir zeminde buluşamamaması, adil geçiş sürecinin "kimseyi mağdur etmeden" nasıl yürütüleceği sorusunu yanıtsız bırakıyor. Bu ortak paydada buluşamama, sürecin toplumsal boyutunu güçleştiriyor.

Bunun yanı sıra, mevcut çevre örgütleri arasındaki koordinasyon eksiklikleri ile alana yeni katılan kişi ve kurumları kapsayacak, katılımlarını kolaylaştıracak yapıların oluşturulamaması önemli içsel engeller arasında öne çıkıyor. Çevre/iklim odaklı STK'lar ile diğer STK'lar arasında ortak tartışma alanlarının artırılmasına ihtiyaç duyuluyor; bu iki alan arasında köprü kuracak bir kurumsal sahiplenmenin geliştirilmesi gerekiyor.

Bu rehber, buraya kadar ifade edilen sorun alanlarından ilkine, "Dil, İletişim ve Kavramsal Zorluklar" konusuna cevap vermeyi hedefliyor. Bu çabanın diğer zorlukları aşmak için de atılacak adımlara katkı sağlamasını umuyoruz.

Bu bölümün kalanında tanımları ve tüm paydaşlar için ortak iletişim konularını ve önerilerini paylaşarak işe başlıyoruz.

FARKLI AKTÖRLER İÇİN İLETİŞİM ÖNERİLERİ

FARKLI AKTÖRLER İÇİN İLETİŞİM ÖNERİLERİ

Sivil Toplum Aktörleri

Çevre ve iklim alanında çalışan sivil toplum aktörleri

Meselemiz doğru–yanlış ifadeler değil, farklı hedef grupların anlayacağı ve bağ kuracağı bir iletişim dili kurmak.

Uzmanlık jargonundan uzaklaşmak, dili basitleştirmek ve toplumsal yapıyı anlamak

"Net sıfır", "ETS", "SKDM" gibi teknik ve uzmanlaşmış politika jargonu, sivil toplumun dar bir uzman çevresine sıkışmasına ve genel kitlelerden tamamen kopmasına neden oluyor. Halkın yabancı olduğu ve "Batı menşeli" şeklinde eleştiri alan bu tür teknik terimler yerine toplumsal yapıyı, yerel hassasiyetleri, kültürel dokuyu ve adalet arayışını daha iyi analiz eden bir yaklaşım benimsemek gerekiyor. Söylemleri kitlelerin gündelik hayatına dokunacak şekilde basitleştirmek; adil geçişi teknik bir mevzuat tartışması olarak değil, her yurttaşın eşit hak, refah ve insanca yaşam talebi olarak yeniden tercüme etmek birincil şart!

Yeterince Anlaşılmayan Örnek İfadeler	Örnek Öneri Mesajlar
Türkiye net sıfır hedefine ulaşmalı.	Daha temiz hava soluyabileceğimiz ve gelecekte daha güvenli yaşayabileceğimiz bir dönüşüme ihtiyacımız var.
ETS ve SKDM'ye uyum sağlamalıyız.	Sanayinin dönüşmesi, üretimin devam etmesi ve yeni iş fırsatları yaratması için önemli.
Fosil yakıtlardan çıkış hızlandırılmalı.	Kimseyi geride bırakmadan, geçimini koruyan ve yeni fırsatlar yaratan bir dönüşüm planlanmalı.
Karbon emisyonlarını azaltmalıyız.	Daha temiz hava, daha sağlıklı yaşam ve daha güvenli bir gelecek için üretim biçimimizi birlikte dönüştürmemiz gerekiyor.

Bu bağlamda adil geçişi tanımlayabilecek örnek ifadeler:

- Adil geçiş, insanların geçimini kaybetmeden dönüşümün parçası olabilmesidir.
- Adil geçiş, daha temiz hava, daha sağlıklı yaşam ve yaşanabilir kentler için bir fırsattır.
- Dönüşüm yalnızca çevreyi değil, bulunduğumuz bölgenin geleceğini ve ekonomik çeşitliliğini de ilgilendiriyor.
- Adil geçiş, dönüşümün maliyetini tek bir grubun değil, toplumun birlikte paylaşması ve kimsenin geride kalmamasıdır.

Geleceğin soyut senaryolarından değil, bugünden ve ekonomik gerçekliklerden konuşmak

İklim iletişiminde sıklıkla düşülen "uzak gelecek" ve soyut iklim krizleri anlatısı yerelde yankı bulmuyor. Halkın bugünkü yakıcı gündemi ekonomik kriz, geçim sıkıntısı, işsizlik ve borçlanma. Bu nedenle, söylemi soyut bir gelecek tasavvurundan çıkarıp bugünün ekonomik zorluklarını gören ve bunlara doğrudan yanıt üreten bir yere çıpalamak gerekiyor. "Madenler kapanınca işsiz kalacağız" korkusuna karşı, bugünden itibaren doğaya dost, tarımı, turizmi ve insan onuruna yaraşır kurumsal sanayiyi önceleyen somut, gerçekçi ve alternatif yeni iş alanlarına dair fikirler geliştirmek ve geliştirilen çözümleri görünür kılmak başarılı bir iletişim için olmazsa olmaz.

Soyut Gelecek Senaryolarını İşaret Eden Örnek İfadeler	Örnek Öneri Mesajlar
2053 net sıfır hedefi için dönüşüm şart.	Bugün geçimimizi koruyacak ve geleceğimizi birlikte kuracak bir dönüşüme ihtiyacımız var.
İklim krizini durdurmak için kömürden çıkmalıyız.	Kömür bölgelerinde yeni geçim olanakları yaratacak bir dönüşümü birlikte planlamalıyız.
Yeşil dönüşüm kaçınılmaz.	İnsanların geçimini koruyan, yeni iş olanakları sunan ve bölgenin geleceğini birlikte kuran bir yol izlenmeli.
Gelecekte iklim krizi daha büyük sorunlara yol açacak.	Bugün yaşadığımız ekonomik ve çevresel sorunlara birlikte çözüm üreten bir dönüşüme ihtiyaç var.

Bu bağlamda adil geçişi tanımlayabilecek örnek ifadeler:

- Adil geçiş, geleceği beklemek değil; bugünün geçim sorunlarına çözüm üretirken dönüşümü birlikte planlamaktır.
- Her bölgenin kendi ihtiyaçlarına uygun bir dönüşüm yolu vardır; tek bir çözüm herkes için geçerli değildir.
- Adil geçiş, bugünün ekonomik sıkıntılarını görmezden gelmeden geleceği birlikte kurmanın yoludur.
- Adil geçiş, geçim ile iklim arasında seçim yapmak değil; ikisini birlikte güvence altına almaktır.

Sadece kömür havzalarına sıkışmamak: Yerel müdahalelerden ulusal bir vizyon inşa etmek

Soma, Tavşanlı veya Akbelen gibi kömür bölgelerindeki yerel mücadeleler ve bölgesel müdahaleler adil geçişin can damarı. Ancak adil geçişi sadece belli bölgelerin lokal bir sorunu gibi konuşmak, meselenin ulusal politikalara entegre edilmesini engelliyor. Yereldeki somut hak ihlallerinden, eşitsizliklerden ve taleplerden beslenirken, buradan hareketle tüm Türkiye'yi kapsayacak ulusal bir dönüşüm vizyonu, makro kararları etkileyecek kanun düzenlemeleri ve yasal planlama iradesi talep eden bütüncül bir dil inşa etmek de iletişimin kritik bir noktasında durmalı.

Yerel Soruna Sıkışan Savunuculuk Diline Örnek İfadeler	Örnek Öneri Mesajlar
Soma'daki maden ocakları kapatılsın.	Soma'da kömürden çıkış, işçiler ve ailelerinin haklarını, yeni istihdam olanaklarını ve bölgenin geleceğini birlikte planlayan bir adil geçiş politikasıyla mümkün olabilir.
Akbelen'deki maden projesi durdurulsun.	Akbelen'de doğayı koruyan kararlar, yerel halkın yaşamını ve geçim hakkını da güvence altına alan politikalarla birlikte ele alınmalı.
Enerji dönüşümü sadece kömür bölgelerini ilgilendiriyor.	Adil geçiş, yalnızca kömür bölgelerinin değil; sanayiden tarıma, enerjiden yerel kalkınmaya kadar tüm Türkiye'nin dönüşümünü planlayan ulusal bir politika olmalı.
Her bölge kendi dönüşümünü kendi çözmeli.	Her bölgenin ihtiyacı farklı olabilir; ancak bu farklılıkları gözeten ortak bir ulusal adil geçiş stratejisi ve yasal planlama çerçevesi oluşturulmalı.

Bu bağlamda adil geçişi tanımlayabilecek örnek ifadeler:

- Adil geçiş, yerel mücadeleleri ulusal politikalara bağlayan bir dönüşüm yaklaşımıdır.
- Adil geçiş, farklı bölgelerin ihtiyaçlarını gözetirken Türkiye'nin ortak geleceği için politika üretmektir.
- Adil geçiş, yalnızca kömür bölgelerinin değil, tüm bölgelerin dönüşümünü kapsayan bir kalkınma vizyonudur.
- Adil geçiş, yerelde yaşanan deneyimleri görünür kılarak ulusal karar alma süreçlerini güçlendirmeyi hedefler.

Farklı tematik alanlarla samimi ortaklıklar kurmak ve kapasite gelişimini desteklemek

Adil geçiş, sadece çevre STK'larının sınırları içine hapsedilemeyecek kadar çok boyutlu bir toplumsal refah alanı. Bu süreçte toplumsal cinsiyet eşitliği örgütleriyle, hak temelli çalışan yapılarla, gençlik hareketleriyle ve en önemlisi işçi hakları savunucuları ile sendikalarla samimi, hiyerarşisiz ve kalıcı iş birliği alanları kurmak, halihazırda çevre alanında çalışan kurumların da farkında olduğu bir şey. Ama tabii söylemek ve yapmak arasında meşakkatli bir emek yoğun süreç var. Diğer tematik alanların iklim ve adil geçiş gündemiyle bağ kurabilmesi için kurumsal köprüler olmalı, karşılıklı kapasite artışı ve bilgi paylaşımı süreçlerini samimiyetle desteklemek de paydaş iletişiminin bir parçası olarak dikkate alınmalı. Bu bağlamda, kadın, çocuk, gençlik, yoksulluk gibi hak temelli alanlarda çalışan STK'larla iklim ve çevre örgütleri ortak iletişim kampanyaları geliştirebilir. Adil geçişi tek bir çevre söylemi yerine, farklı hak alanlarıyla ilişkilendiren ortak mesaj setleri oluşturulabilir. Kampanyalarda farklı paydaşların sesini ve deneyimini görünür kılan; tek bir kurumun sözcülüğüne dayalı iletişimden kaçınarak iletişim stratejileri çeşitlendirilebilir.

Tek Temalı İklim Diline Örnek İfadeler	Örnek Öneri Mesajlar
İklim değişikliği kadınları daha fazla etkiliyor.	Adil geçiş, kadınların görünmeyen bakım emeğini azaltan, güvenli istihdam ve ekonomik güçlenme fırsatlarını artıran politikalarla mümkün olabilir.
Kadınlar yeşil dönüşümün parçası olmalı.	Yeşil dönüşüm; bakım yükünü paylaşan, kadınların karar alma süreçlerine katıldığı ve yeni istihdam alanlarına erişebildiği bir dönüşüm olduğunda adildir.
İklim krizi yoksulluğu artırıyor.	Adil geçiş, artan yaşam maliyeti ve enerji yoksulluğu karşısında düşük gelirli haneleri koruyan sosyal politikalarla birlikte düşünülmelidir.
Gençler iklim için harekete geçmeli.	Adil geçiş, gençler için güvenceli iş, yeni meslekler ve yaşanabilir kentler inşa etmenin de bir yoludur.
İklim herkesin sorunu.	Temiz hava, güvenli iş, uygun fiyatlı enerji ve sağlıklı yaşam farklı mücadeleler değil; adil geçişin ortak talepleridir.

Bu bağlamda adil geçişi tanımlayabilecek örnek ifadeler:

- Adil geçiş, kadınların bakım yükünü görünür kılan ve bakım ekonomisini dönüşümün bir parçası olarak ele alan bir yaklaşımdır.
- Adil geçiş, enerji yoksulluğunu azaltan ve yaşam maliyetini gözeten sosyal politikalarla birlikte düşünülmelidir.
- Adil geçiş, gençlerin geleceğe dair kaygılarını azaltan değil, geleceği birlikte kurabilecekleri alanlar açan bir yaklaşımdır.
- Adil geçiş, çevre, emek, eşitlik ve yoksullukla ilgili mücadeleleri ortak bir gelecek hikâyesinde buluşturur.

Sürecin sorumluluğunu üstlenmeye karşı mevcut gerçekliği işaret etmek

Adil geçiş sürecinde termik santrallerin kapatılması ya da madenlerin tasfiyesi sivil toplumun tek başına karar verdiği veya gerçekleştirdiği bir hamle değil. Ancak çevre alanında çalışan kurumlar, bu alandaki emeklerinin de bir sonucu olarak süreçte iklim pozitif gelişmeler yaşandığında bu gelişmeleri "kutlamak" konusunda fazla istekli davranma riskini taşıyor. Bu nedenle, yerelde istihdam kaybından endişe eden halkı ve işçileri doğrudan karşısına alacak tepkisel bir dil kurmak önemli bir risk alanı oluşturuyor. Sorumluluğu sivil topluma yıkan dezenformasyonlara karşı durarak; kömür sektörünün piyasa koşulları nedeniyle zaten yapısal bir bitişe doğru gittiği gerçeğini net bir şekilde işaret etmek kritik önem taşıyor. Bu anlamda, sivil toplumun rolünün karar verici değil, hak savunucusu ve politika önericisi olarak netleştirilmesine ihtiyaç var. Sivil toplum, geçiş kararlarının ekonomik ve politik bağlamını görünür kılmalı; sorumluluğu tek bir aktöre yükleyen anlatıları yeniden çerçevelemeli. Maden veya santral kapanışları "başarı" diliyle değil, planlı ve adil bir geçiş ihtiyacı üzerinden anlatılmalı. Dezenformasyona da hızlı, veri temelli ve sade mesajlarla yanıt verilmeli, kamu spotu gibi kanallar kullanılarak veriler kitleselleştirilmeli.

Tepkisel / Riskli Örnek İfadeler	Örnek Öneri Mesajlar
Termik santral kapandı, kazandık.	Bir santralin kapanması tek başına adil geçiş değildir. Asıl mesele, bu süreçte çalışanların ve bölgenin geleceğinin nasıl planlandığıdır.
Kömür sektörü bitiyor.	Kömür sektörü ekonomik ve enerji politikalarındaki dönüşüm nedeniyle değişiyor. Kömürden çıkış, işçilerin haklarını ve bölgenin geçimini güvence altına alan planlarla birlikte yürütülmelidir.
Bu santraller yüzünden insanlar zarar görüyor; kapatılmaları şart.	Sağlığı koruyan politikalar ile geçim hakkını birlikte güvence altına alan çözümlere ihtiyaç var.
Kömüre karşı mücadele ediyoruz.	Kimseyi geride bırakmayan, insanlara güvenceli iş alanları yaratan enerji ve kalkınma politikalarını savunuyoruz.
Santrallerin kapatılması iklim için büyük bir zafer.	İklim için atılan her adımın aynı zamanda bölgedeki insanlar için de adil sonuçlar üretmesi gerekiyor.

Bu bağlamda adil geçişi tanımlayabilecek örnek ifadeler:

- Adil geçiş, kömürden çıkışı kutlamak değil; bu sürecin insanlar için nasıl adil olacağını birlikte planlamaktır.
- Adil geçiş, dönüşümün kazananlarını ve kaybedenlerini yaratmak değil, kimseyi geride bırakmayan çözümler üretmektir.
- Adil geçiş, ekonomik dönüşümün kaçınılmaz olduğu bir süreçte hakları, geçimi ve yaşamı birlikte güvence altına almaktır.
- Adil geçiş, korku ve belirsizliği büyüten değil; güven, katılım ve ortak çözüm üreten bir dönüşüm yaklaşımıdır.
- Adil geçiş, enerji politikalarının ötesinde insanların yaşamını, emeğini ve bölgenin geleceğini birlikte planlamaktır.

Çevre ve iklim alanında çalışmayan sivil toplum aktörleri

İŞÇİ HAKLARI VE ADİL GEÇİŞ

"Doğa yıkımının yükünü en önde işçiler çekiyor; dönüşümün faturası da işçilere kesilemez." Mazzocchi, Tony, A Superfund for Workers: How to Solve the Jobs vs. Environment Dilemma

Maden işçilerinin örgütlendiği sendikalar için bu bir geçişten öte!

Adil geçiş, özellikle doğru şekilde kullanılmadığında, bazı sendika temsilcilerinin ve bu alanda çalışan uzmanların ifade ettiği üzere "sermayenin yapısal dönüşümü yumuşatmak ve işçi sınıfının tepkisini sönümlemek için ürettiği bir illüzyon" olarak görülme riski taşıyor. Bunu önlemek için sendikaların sürecin aktif bir parçası olmayı talep etmesi hayati öneme sahip. Eğer dönüşüm kaçınılmazsa, bu dönüşümün şartlarını belirleyen pasif bir kurban dili yerine, aktif bir kurucu dil benimsenmeli. Sendika, "Bizi ortadan kaldıracak bu geçişi kabul etmiyoruz" demekle yetinmeyip, "Sermayenin finanse edildiği değil, işçi sınıfının haklarının meşru özne olarak korunduğu bağımsız bir adil geçiş programı istiyoruz" argümanını öne çıkarmalı. Dolayısıyla sendikaların adil geçişi "iş kaybını telafi edecek bir destek paketi" olarak değil, işçilerin hak mücadelesinin yeni bir başlığı olarak çerçevelemesine ihtiyaç var.

Kaçınılması Gereken Örnek İfadeler	Örnek Öneri Mesajlar
Adil geçiş işçileri işsiz bırakacak bir projedir.	Adil geçiş, işçilerin işsiz kalmadığı, haklarının korunduğu ve yeni istihdamın güvence altına alındığı bir program olmalıdır.
Bu geçiş sermayenin projesidir.	İşçilerin söz sahibi olmadığı hiçbir dönüşüm adil değildir. Sendikalar adil geçişin kurucu tarafı olmalıdır.
İklim politikalarının bedelini işçiler ödüyor.	İklim politikalarının bedeli işçilere yüklenmemeli; kamu ve işveren sosyal koruma mekanizmalarını birlikte oluşturmalıdır.
Maden kapanırsa bu şehir biter.	Bir maden kapanıyorsa, o şehir için yeni istihdam, eğitim ve ekonomik çeşitlilik planı da birlikte açıklanmalıdır.
İşçiler dönüşümün mağdurudur.	İşçiler dönüşümün mağduru değil, şartlarını belirleyen meşru aktörlerinden biridir.

Bu bağlamda adil geçişi tanımlayabilecek örnek ifadeler:

- İşçinin geçim hakkı ile iklim politikaları birlikte planlanabilir; adil geçiş bunun aracıdır.
- Adil geçiş, işçilerin haklarını pazarlık konusu değil, dönüşümün ön koşulu olarak gören bir yaklaşımdır.
- Adil geçiş, işçinin olmadığı masada değil, işçinin söz sahibi olduğu müzakere süreçlerinde mümkündür.
- Adil geçiş, iş kaybını yönetmek değil; güvenceli istihdamı birlikte planlamaktır.
- Adil geçiş, emeğin, sosyal korumanın ve toplu pazarlığın dönüşümün merkezinde yer aldığı bir programdır.
- Adil geçiş, işçiler için fedakârlık değil; hak, güvence ve katılım talebidir.

“Yeni Yetkinlikler ve Beceriler” söylemini tek başına bir çözüm olarak sunmamak

Adil geçiş tartışmalarında sıklıkla öne çıkan “mesleki eğitim”, “yeniden beceri kazandırma” ve “yeni yetkinlikler” söylemi, tek başına güven veren bir iletişim çerçevesi oluşturmuyor. Paydaşlar, bu söylemin mevcut işlerin ve bölgesel ekonomilerin geleceğine ilişkin somut bir plan sunmadığı sürece gerçekçi bulunmadığını ifade ediyor. Bu nedenle iletişim, yalnızca bireylerin yeni beceriler edinmesine değil; bu becerilerin hangi istihdam alanlarına karşılık geleceğine, bölgesel ekonominin nasıl çeşitleneceğine ve kamu ile işverenlerin bu süreçte hangi sorumlulukları üstleneceğine de odaklanmalı. Mesleki eğitim, adil geçişin tek çözümü olarak değil; istihdam ekosistemini koruyan, KOBİ'leri, yerel yatırım alanlarını ve bölgesel kalkınmayı destekleyen bütüncül bir dönüşüm planının parçası olarak anlatılmalı.

Kaçınılması Gereken Örnek İfadeler	Örnek Öneri Mesajlar
Mesleki eğitim herkesi yeşil işlere hazırlayacak.	Mesleki eğitim, hangi bölgede hangi işlerin yaratılacağına dair somut planlarla birlikte tasarlanmalıdır.
Yeşil dönüşüm binlerce yeni iş yaratacak.	Yeni iş alanlarının nerede, kimler için ve hangi güvencelerle oluşturulacağı açık biçimde anlatılmalıdır.
Yeşil ekonomiye uyum sağlamamız gerekiyor.	Bölgenin ekonomisini güçlendirecek yatırımlar, KOBİ'ler ve yeni üretim alanları dönüşümün parçası olmalıdır.
Madenciler yeşil işlere geçebilir.	Yeni istihdam seçenekleri, işçilerin mevcut haklarını ve gelir güvencesini geriletmeyen; deneyimlerini ve mesleki birikimlerini değerli gören bir yaklaşımla birlikte planlanmalıdır.

Bu bağlamda adil geçişi tanımlayabilecek örnek ifadeler:

- Adil geçiş, yalnızca yeni beceriler kazandırmak değil; bu becerilerin karşılığında güvenceli istihdam yaratmaktır.
- Adil geçiş, mesleki eğitimi tek başına çözüm olarak değil, bölgesel kalkınma planının bir parçası olarak ele alır.
- Adil geçiş, çalışanlardan uyum beklemek kadar kamu ve işverenlerin de sorumluluk üstlendiği bir dönüşüm yaklaşımıdır.
- Adil geçiş, yeni iş alanlarını yalnızca vaat etmek değil; bunların hangi bölgede ve kimler için oluşturulacağını şeffaf biçimde planlamaktır.
- Adil geçiş, bölgenin ekonomik çeşitliliğini güçlendiren, yerel üretimi ve KOBİ'leri destekleyen bir gelecek planıdır.

Çevre ve iklim alanında çalışmayan sivil toplum aktörleri

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ, KADINLAR VE ADİL GEÇİŞ

“Ekolojik bir dünya hayali, erkeklerin rüzgâr türbini inşa ederken kadınların sessizce dinleyip, ekmek yaptığı ve halı silktiği bir toplumla mı gerçeğe dönüşecek?” (Petra Kelly, Alman Yeşiller Partisi kurucusu)

“Geçiş” adil olmadığında kadınların hayatında neleri değiştiriyor?

Mekânda Adalet Derneği’nin “Adil Geçiş için Ermenek’ten Dersler” raporu bu konuda çok önemli veriler sağlıyor. Ermenek’te yaşanan kömür ekonomisinden plansız ve ani çıkış, hane halkı dengelerini sarsarak en çok kadınların yaşam alanlarını ve yüklerini etkilemiş ve etkiliyor. Erkeklerin madenlerin kapanmasıyla işsiz kalması, borçlanması veya başka şehirlere göç etmek zorunda kalması, hane içindeki ücretsiz bakım emeğinin (çocuk, yaşlı, hasta bakımı ve ev idaresi) tamamen kadınların üzerine yıkılmasına neden oluyor. Ekonomik krizi ikame etmek isteyen kadınlar; güvencesiz, kayıt dışı, düşük ücretli ve mevsimlik tarım/hayvancılık işlerine yöneliyor. Buna karşın, yereldeki dönüşüm pratiklerinde (alternatif istihdam, tarımsal kooperatifler vb.) kadınların taleplerinin, deneyimlerinin ve ihtiyaçlarının göz ardı edildiği dikkat çekiyor. Bu bulgular iletişimde kadınları yalnızca dönüşümden etkilenen bir grup olarak değil, dönüşümün hak sahibi ve karar verici özneleri olarak görünür kılmayı gerektiriyor. Kadınların yaşadığı bakım yükü, güvencesiz çalışma ve görünmeyen emek yalnızca bir mağduriyet hikâyesi olarak değil; politika değişikliği talep eden somut bir adalet meselesi olarak anlatılmalı.

“İklim krizinin sonuçlarından en çok kadınlar etkileniyor”dan bir ötesi

İklim krizinin sonuçlarından kadınların en çok etkilenen kişilerden olduğu öncelikli olarak bir gerçek. Bu konuda yapılan çalışmalar ve iklim krizinin gün geçtikçe daha radikal etkilerini gözlemlediğimiz bu günlerde bu gerçeği kanıtlayan oldukça fazla örnek var. Ancak söz konusu olan adil geçiş ve enerji dönüşümünü konuşmak olunca buradaki argümanlar tek başına geçişle ilgili talepleri şekillendirmeye yetmiyor. Adil geçiş konusunda toplumsal cinsiyet eşitliğinden bahsetmek için tüm kaynaklardan eşit hak talebini vurgulamak gerekiyor.

Adil geçişin merkezinde iş kaybına uğrayan kişilerin yaşadığı zararın en aza indirilmesi var. Bu da yeni iş alanları ve yeni iş becerileri demek. Buradaki yeni iş alanlarından sadece madende çalışan erkekler mi faydalanacak? Bu yeni alanlarda kadınların istihdamı için yeni bir olanak ortaya çıkıyor mu? Bu alanda çalışan kadınların/kadın örgütlerinin ya da toplumsal cinsiyet eşitliğini gündemine alan kurumların bu yeni olanaklardan kadınların da eşit şekilde yararlanmasını iletişimlerinin merkezine alması gerekiyor. Bu bağlamda, iletişim yalnızca "kadınlar daha çok etkileniyor" söyleminde kalmamalı; kadınların dönüşümden eşit yararlanma hakkını görünür kılmalı. Yeni istihdam alanları, girişimcilik destekleri, finansmana erişim, enerji kooperatifleri ve karar alma mekanizmaları kadınların da eşit biçimde yer alacağı fırsatlar olarak anlatılmalı.

Bakım ekonomisi: Yeni dünyayı hayal etmenin adil yolu ya da "Yeşil bir ekonomi yetmez, Yeşil mor bir ekonomi gerek!"

Mevcut piyasa sistemi çocuk, yaşlı ve hasta bakımı gibi insan refahının en temel taşı olan ücretsiz "bakım emeğine" ayrılan zamanı ciddi biçimde kısıtlıyor. Kısacası tüm bunları konuşurken bir yandan da küresel bir "bakım krizi" içerisindeyiz. Mevcut sistem, bakım emeğini sürdürebilmek için toplumsal cinsiyet, sınıf ve etnisite eksenindeki eşitsizlikleri yeniden üretmeye; bakım emeğinin uluslararası göçü ve göçmen kadın emeğinin sömürüsü üzerine inşa etmeye devam ediyor. Bu bağlamda mor ekonomi; sürdürülebilir bir toplumsal yeniden üretim, adil bir dönüşüm ve gerçek bir refah için bakım emeğinin değerini merkeze alan ve toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeten radikal bir sistem dönüşümünü savunuyor (İlkkaracan, 2015).

Kısacası yeni ekonomilerde bakımın yeri ne olacak? Bakım yükü de yeni bir "iş alanı" haline gelebilir mi? Sektörel dönüşümde bakım da yer bulabilir mi? Bakım işleri de "yeni zamanın" işleri arasında itibarlı bir şekilde yerini alabilir mi? Toplumsal cinsiyet eşitliği ve iklim kesişiminde çalışan kurumlar, bu soruları sormakta ve bakımı yeni ekonomik modellerin itibarlı ve görünür bir parçası haline getirmek için çabalamakta ısrarcı olmalı. Bu nedenle iletişimin bir diğer merkezi de bakım emeği olmalı. Bakım emeği, iklim iletişiminde görünmeyen bir başlık olmaktan çıkarılmalı. Adil geçiş iletişimi; çocuk, yaşlı ve hasta bakımını yalnızca hane içi bir sorumluluk değil, kamusal refahın ve ekonomik dönüşümün temel unsurlarından biri olarak anlatmalı.

Kaçınılması Gereken/Yetersiz Örnek İfadeler	Örnek Öneri Mesajlar
Adil geçişte en önemli mesele işçilerin istihdamı.	Adil geçiş, istihdam kadar kadınların bakım yükünü, ekonomik güvencesini ve gündelik yaşamını da gözeten politikalar gerektirir.
Kadınlar iklim krizinden daha fazla etkileniyor.	Kadınların bakım emeği, geçim stratejileri ve karar alma süreçlerine katılımı adil geçiş politikalarının merkezinde yer almalıdır.
Kadınları yeşil işlere dahil etmeliyiz.	Yeşil dönüşüm, kadınlar için güvenceli istihdam, girişimcilik, kooperatifler ve üretim alanlarına eşit erişim yaratmalıdır.
Geçiş herkes için yeni fırsatlar yaratacak.	Yeni fırsatlar, kadınların finansmana, eğitime, toprağa, enerjiye ve yeni ekonomik alanlara eşit erişimini güvence altına aldığında adil olur.
Kadınlar yeni iş alanlarından yararlanmalı.	Adil geçiş, kadınlara yeni yükler değil, yeni haklar ve yeni olanaklar getirmelidir.

Bu bağlamda adil geçişi tanımlayabilecek örnek ifadeler:

- Adil geçiş, kadınların görünmeyen bakım emeğini görünür kılan ve bunu kamusal bir sorumluluk olarak tanıyan bir dönüşüm yaklaşımıdır.
- Adil geçiş, kadınların yeni ekonomik fırsatlardan eşit biçimde yararlanmasını ve karar alma süreçlerinde eşit temsilini savunur.
- Adil geçiş, iklim politikalarını toplumsal cinsiyet eşitliğinden bağımsız değil, onunla birlikte kurar.
- Adil geçiş, enerji dönüşümünün maliyetini kadınların ücretsiz emeğine yüklemeyen bir dönüşüm yaklaşımıdır.
- Adil geçiş, yeni ekonomik fırsatlar yaratırken kadınlara yeni bakım, geçim ve güvencesizlik yükleri üretmeyen bir dönüşümü ifade eder.

Çevre ve iklim alanında çalışmayan sivil toplum aktörleri

GENÇLİK VE ADİL GEÇİŞ

“Gençler zaten kayıtsız çalışıyordu, şimdi atık havzalarında ölüyorlar ve bunun adı Yeşil İstihdam oldu" (Sivil Toplum Temsilcisi, Gençlik Örgütü)

Gençlerin hem kararlarda hem de sonuçlarda objeleştirilmesine karşı çıkmak

Gençlerin katılımı çoğu zaman yalnızca “gençler de sürece dâhil edildi” denilebilmesi için sembolik ve sayısal bir temsil düzeyinde kalıyor. Gençlerin toplantılarda bulunması, panellerde konuşması ya da katılımcı listelerinde yer alması tek başına anlamlı katılım yaratmıyor. Adil geçiş iletişiminde gençler yalnızca dinlenen veya temsil edilen değil; gündem belirleyen, öneri geliştiren, karar alma, uygulama ve izleme süreçlerinde gerçek etkiye sahip hak sahipleri olarak görülmeli.

Diğer yandan “geleceğin meslekleri” ve “dijital işler” söylemi altında ortaya çıkabilecek güvencesiz, esnek ve düşük güvenceli çalışma biçimleri çoğu zaman görünmez kalırken, bu dönüşümün doğal muhatabı olarak yine gençler işaret ediliyor. Oysa gençler ve gençlik örgütleri, yeşil dönüşüm söylemi altında yeni güvencesizlik biçimlerinin ortaya çıkma riskine ilişkin önemli bir bilgi ve mücadele birikimine sahip. İletişim stratejisi bu eleştirel birikimi görünür kılmalı; gençleri dönüşümün nesnesi değil, dönüşümün yönünü belirleyen eşit aktörler olarak konumlandırmalı. Gençlik iletişimi, “gençleri sürece dahil ettik” söyleminden “gençlerle birlikte karar alıyoruz” söylemine geçmeli. İletişim çalışmalarında gençler hedef kitle değil; kampanyaların, politika önerilerinin ve savunuculuk mesajlarının birlikte üreticisi olarak yer almalı.

Söylemin merkezini değiştirmek: "Yeşil İş Yaratmak" değil, "İşsizliği Çözmek İçin Yeşil Dönüşümü Kullanmak"

TÜİK’in 2025 verilerine göre 15–24 yaş grubundaki gençlerin %23,3’ü ne eğitimde ne istihdamda yer alıyor; bu oran genç kadınlarda %30,9’a yükseliyor. Aynı yaş grubunda genç işsizlik oranı ise %15,3. Bu tablo, gençlik tanımını 18-35 yaş arası olarak alındığında daha da ciddi bir hal alıyor. Dolayısıyla, yeşil dönüşümün yalnızca yeni iş sayısını artıran değil, gençlerin ekonomik güvenliğini ve insana yakışır işe erişimini güçlendiren bir politika alanı olarak ele alınması gerekiyor.

Bununla birlikte, iklim vizyonunun yalnızca “yeni sektörler”, “yeşil işler” ve “geleceğin meslekleri” söylemine sıkışması gençlikte güçlü bir karşılık bulmuyor. Gençlerin yaşadığı temel mesele yalnızca iş bulamamak değil; güvencesiz çalışma, düşük ücret, barınma krizi, sosyal güvenceden yoksunluk ve geleceğe dair belirsizlik. Bu nedenle iletişimde sorunun kuruluş biçimi değişmeli. Adil geçiş, yalnızca yeni iş sayısını artıracak bir istihdam politikası değil; gençlerin ekonomik güvenliğini, insana yakışır işe erişimini ve uzun vadeli yaşam güvencesini güçlendirecek kamusal bir dönüşüm aracı olarak anlatılmalı. Gençlik iletişiminde “yeşil işler geliyor” vaadi tek başına yeterli değil. Gençler için hangi sektörlerde, hangi koşullarda, hangi haklarla ve hangi bölgelerde yeni istihdam alanlarının oluşacağı açık biçimde anlatılmalı. Asıl soru: “Yeşil dönüşümü genç işsizliğini ve güvencesizliği azaltacak, insana yakışır işler yaratacak ve gençlerin ekonomik güvenliğini güçlendirecek kamusal bir dönüşüm aracına nasıl çevirebiliriz?” olmalı.

İklim bireyselleştirildikçe adil geçiş konuşmak imkansızlaşıyor

Gençleri hedef alan adil geçiş iletişiminde, bireysel tüketim alışkanlıklarını öven veya geri dönüşümü kutsayan romantik dilden uzaklaşılmalı. Bunun yerine; piyasa şartlarına teslim edilmiş "özel yönetişim" modelleri eleştirilmeli; devlet odaklı, müdahaleci ve kamusal bir "planlamaya dayalı ekonomi" modeli talep edilmeli. Madem “gençler geleceğimiz”(!) geleceği kurma konusunda sözü büyütmek de adil geçiş ve gençlik kesişiminde olmazsa olmaz bir gündem.

Gençlik hakları temelli adil geçiş iletişiminde, bireysel tüketim alışkanlıklarını öven ya da geri dönüşümü tek çözüm olarak sunan romantik bir dilden uzaklaşılmalı. İklim krizinin sorumluluğunu bireysel tercihlere indirgeyen iletişim, gençlerin karşı karşıya olduğu yapısal sorunları görünmez kılıyor.

Adil geçiş iletişimi; enerji, ulaşım, barınma, eğitim ve istihdam gibi alanlarda kamusal sorumluluğu görünür kılan bir dil kurmalı. Gençlerden yalnızca “doğru tüketici” olmalarını değil, hak talep eden yurttaşlar ve örgütlü aktörler olarak politika süreçlerine katılmalarını destekleyen bir iletişim yaklaşımı benimsenmeli. İletişim çalışmaları, bireysel davranış değişikliğini merkeze koymak yerine gençlerin kamusal politika taleplerini görünür kılmalı.

“Hangi genç?”: Gençlik içindeki eşitsizlikleri görünür kılmak

Gençlerden çoğunlukla bütünlüklü ve homojen bir toplumsal grup olarak söz ediliyor. Oysa gençlerin adil geçiş sürecindeki konumları; sosyoekonomik koşullar, yaşanılan bölge, eğitim ve istihdam durumu ve toplumsal cinsiyet gibi etkenlere bağlı olarak farklılaşıyor. Örneğin kömür bölgesinde yaşayan genç bir işçiyle büyükşehirde üniversite eğitimi alan bir gencin; genç bir kadınla engelli veya mülteci bir gencin dönüşüm sürecindeki ihtiyaçları ve karşılaştığı engeller aynı olmayabilir. Genç kadınların ne eğitimde ne istihdamda olma oranının genç erkeklerden belirgin biçimde yüksek olması da gençlik politikalarının kesişimsel biçimde ele alınması gerektiğini gösteriyor.

Gençler tek ve homojen bir toplumsal grup olarak ele alınmamalı. Düşük gelirli gençlerin, genç kadınların, LGBTİ+ gençlerin, genç işçilerin, çırakların, stajyerlerin, öğrencilerin ve kömür ile sanayi bölgelerinde yaşayan gençlerin adil geçiş sürecindeki ihtiyaçları ve karşılaştıkları riskler farklılaşıyor. Gençlik hakları temelli adil geçiş iletişim ve savunuculuk çalışmaları bu farklılıkları görünür kılmalı; gençler arasındaki mevcut eşitsizlikleri yeniden üretmeyen katılım ve sosyal koruma mekanizmaları talep etmeli.

Kaçınılması Gereken Örnek İfadeler	Örnek Öneri Mesajlar
Gençler geleceğimiz.	Gençler geleceğin değil, bugünün iklim, istihdam, barınma ve yaşam politikalarının hak sahibi özneleridir.
Gençleri de sürece dahil ettik.	Gençlerin katılımı, yalnızca temsil edilmek değil; karar alma, uygulama ve izleme süreçlerinde gerçek söz sahibi olmaktır.
Yeşil işler gençler için büyük fırsat.	Yeşil dönüşüm, gençler için güvenceli, insana yakışır ve hak temelli istihdam olanakları yaratabildiği ölçüde adildir.
Gençler yeni beceriler edinirse dönüşüme uyum sağlar.	Yeni beceriler tek başına çözüm değildir; eğitim, sosyal güvence ve güvenceli istihdam birlikte planlanmalıdır.
Gençler iklim hareketinin sesi.	Gençler tek bir grup değildir; farklı gençlik deneyimlerini ve eşitsizlikleri görünür kılan kapsayıcı iklim politikaları üretilmelidir.
Gençler iklim değişikliği için mücadele etmeli.	Adil geçiş, gençlerden fedakârlık beklemek değil; gençlerin haklarını, geçimini ve geleceğini güvence altına alacak politikaları talep etmektir.

Bu bağlamda adil geçişi tanımlayabilecek örnek ifadeler:

- Adil geçiş, gençlerin yalnızca geleceğini değil, bugünkü yaşam koşullarını da iyileştiren bir dönüşümdür.
- Adil geçiş, gençlerin karar süreçlerine sembolik değil, eşit ve anlamlı katılımını güvence altına alır.
- Adil geçiş, gençler için yalnızca yeni işler değil; güvenceli çalışma, barınma, sosyal güvenlik ve insana yakışır yaşam hakkı talep etmektir.
- Adil geçiş, iklim krizinin yükünü gençlerin omzuna bırakan değil; kamusal sorumluluğu ve ortak çözümü büyüten bir dönüşüm yaklaşımıdır.
- Adil geçiş, farklı gençlik deneyimlerini görünür kılan; genç kadınları, genç işçileri, öğrencileri, çırakları ve kömür bölgelerinde yaşayan gençleri birlikte gören kapsayıcı bir dönüşümü ifade eder.
- Adil geçiş, gençleri yalnızca iklim krizinden etkilenen bir kuşak olarak değil; dönüşümün tasarımında, uygulanmasında ve denetlenmesinde söz sahibi hak özneleri olarak kabul eder.

SONUÇ:
GELECEĞİ BUGÜNDEN VE BİRLİKTE İNŞA ETMEK

Bu rehber boyunca yer verdiğimiz algı araştırması, söylem analizi ve saha bulguları bize tek bir gerçeği fısıldıyor: Türkiye'de adil geçişi sadece teknik bir enerji dönüşümü, dar bir uzmanlık jargonu ya da ucu açık bir finansman pazarlığı olarak ele almak bizi toplumsal bir çıkmaz sokağa götürüyor. Dönüşümün sınırda karbon düzenlemeleri veya emisyon ticaret sistemleri gibi dışsal dinamiklerin dayattığı bir "ticari reaksiyon" olarak kalması ne yerelde ne sivil toplumda ne de emek hareketinde meşru bir karşılık bulabiliyor.

Sivil toplum aktörleri, sendikalar, yerel yönetimler ve merkezi kamu için adil bir geçişi mümkün kılmanın yegâne yolu, meseleyi bir **toplumsal refah ve kalkınma planlaması** olarak yeniden tanımlamaktır. İletişim stratejilerimizin kalbine soyut gelecek senaryolarını değil, bugünün yakıcı ekonomik gerçeklerini koymak zorundayız. Kısacası: "**Ay sonunu getirememe kaygısı ile dünyanın sonunun gelmesi mücadelesi birbirinden bağımsız değildir**."

Bu rehberin temel argümanı, adil geçiş iletişiminin yalnızca doğru kavramları kullanma meselesi olmadığıdır. İletişim; kimin hikâyesinin anlatıldığına, kimin sözünün duyulduğuna, hangi eşitsizliklerin görünür kılındığına ve hangi geleceğin mümkün olduğunun tarif edildiğine dair politik bir tercihtir. Adil geçiş ancak işçilerin, kadınların, gençlerin ve yerel toplulukların deneyimlerini merkeze alan; **kimseyi geride bırakmayan ortak bir gelecek dili kurabildiği ölçüde toplumsallaşabilir**. Adil geçiş iletişimi, iklim krizini anlatmanın ötesinde, birlikte nasıl yaşayacağımızı, nasıl üreteceğimizi ve dönüşümün yükünü nasıl paylaşacağımızı konuşmanın davetidir. Bu nedenle mesele yalnızca doğru mesajı vermek değil; daha adil, katılımcı ve eşitlikçi bir geleceği birlikte kurabilecek ortak bir dil üretmektir.

Bu rehberi bugünün adil geçiş iletişiminin tüm merkezi aktörlerine yardımcı olması için tasarladık. Umarız alana kalıcı olumlu etki bırakabilecek bir katkı sunabilmişizdir.

yada

KAYNAKÇA

Bir Buçuk Derece. "Adil Geçiş Nedir?" Sıkça Sorulan Sorular. Erişim 23 Aralık 2025. https://www.birbucukderece.com/sss/adil-gecis-nedir.

Güler, Begüm Şeren. "Avrupa'da Kazananlar, Kaybedenler ve Adil Geçişin Toplumsal Cinsiyet Boyutu Üzerine." SEFiA Blog. Erişim tarihi: 10 Temmuz 2026. https://sefia.org/blog/avrupada-kazananlar-kaybedenler-ve-adil-gecisin-toplumsal-cinsiyet-boyutu-uzerine/.

İlkkaracan, İpek. "Yeşil'in Ötesinde Yeni Bir Düzen Vizyonu: Mor Ekonomi 1." Heinrich Böll Stiftung İstanbul. Yayın tarihi: 24 Nisan 2015. Erişim tarihi: 10 Temmuz 2026. https://tr.boell.org/tr/2015/04/24/yesilin-otesinde-yeni-bir-duzen-vizyonu-mor-ekonomi-1.

Mekânda Adalet Derneği. Adil Geçiş için Ermenek'ten Dersler. İstanbul: Mekânda Adalet Derneği Yayınları, 2025. https://mekandaadalet.org/wp-content/uploads/2025/01/Adil_gecis_icin_Ermenekten_dersler_web.pdf.

Okereke, Chukwumerije. "Climate Justice and the International Regime." Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change 1, no. 3 (Mayıs/Haziran 2010): 462-474. https://doi.org/10.1002/wcc.52.

Parsons, Meg, Quinn Asena, Danielle Johnson ve Johanna Nalau. "A Bibliometric and Topic Analysis of Climate Justice: Mapping Trends, Voices, and the Way Forward." Climate Risk Management 44 (2024): 100593. https://doi.org/10.1016/j.crm.2024.100593.

Schoen, Christian, ve Frank Wältring. Just (Energy) Transition as an Interdisciplinary Transformation Challenge: Learning from the German Experience. Bremen/Hanoi: Mesopartner, Aralık 2023. GIZ (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit) tarafından desteklenen tartışma metni (Discussion Paper).

SEFiA. "(İngilizce - Türkçe) İklim-Nötr Türkiye Yolunda Adil Geçiş: Sendikalar ve Sivil Toplum Perspektifi." YouTube videosu, 3:11:14. Yayın tarihi: 8 Şubat 2022. Erişim tarihi: 10 Temmuz 2026. https://www.youtube.com/watch?v=bmbG9pSqKEM.

Wang, Xuan ve Kevin Lo. "Just Transition: A Conceptual Review." Energy Research & Social Science 82 (Aralık 2021): 102291. https://doi.org/10.1016/j.erss.2021.102291.

Wuppertal Enstitüsü. Just Transition Toolbox for Coal Regions. Wuppertal: Wuppertal Institut für Klima, Umwelt, Energie, 2022. https://epub.wupperinst.org/frontdoor/deliver/index/docId/7990/file/7990_Transition_Toolbox.pdf.

Federal Ministry
for the Environment, Climate Action,
Nature Conservation and Nuclear Safety

IKI INTERNATIONAL CLIMATE INITIATIVE

giz

yada